

KAVAND

Seletuskiri looduskaitseseaduse, keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse ning veeseaduse muutmise seaduse eelnõu juurde (BBNJ kokkuleppe rakendamine)

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga on kavas muuta looduskaitseseadust, keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadust ning veeseadust, et Eesti poolt sõlmitud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkulepet (edaspidi BBNJ kokkulepe) riigisiselt kohaldada.

Eelkõige määratakse eelnõuga BBNJ kokkuleppest tulenevad riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside ja nende järjestusandmetega seonduvad teabe esitamise ja hoiustamise nõuded, piirkonnapõhiste majandamisvahendite ettepanekute esitamisele ja menetlemisele kehtivad nõuded ning riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel läbiviidavate tegevuste keskkonnamõju hindamise tingimused.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ning seletuskirja on koostanud Kliimaministeeriumi merendusosakonna merenduspoliitika valdkonna juht Hana-Maarja Helinurm (hana-maarja.helinurm@kliimaministeerium.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõuga (...SE). Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Eelnõukohase seadusega muudetakse:

- 1) looduskaitseseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 12.05.2026, 15;
- 2) keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 12.05.2026, 8;
- 3) veeseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 08.07.2025, 70.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 22.12.2011 määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 1 lõikele 4² jäetakse käesoleva eelnõuga halduskoormuse vähendamise kohustus rakendamata, sest eelnõukohase seadusega rakendatakse välislepingut.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärk on toetada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade bioloogilise mitmekesisuse kaitset, merekeskkonna säästvat kasutamist ning tagada Eesti võimalus osaleda rahvusvahelises koostöös maailmamere kaitse eesmärkide saavutamiseks läbi BBNJ kokkuleppe rakendamiseks vajalike seadusemuudatuste.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

I. Looduskaitseseaduse täiendamine

Eelnõu §-ga 1 täiendatakse looduskaitseseadust. Paragrahv koosneb neljast punktist.

Punktiga 1 täiendatakse seadust peatükiga 9², mis reguleerib BBNJ kokkuleppe rakendamist. Peatükk 9² koosneb kümnest paragrahvist (§ 68⁴—68¹³).

Paragrahv 68⁴ käsitleb BBNJ kokkuleppe üldist rakendamist riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside ja piirkonnapõhiste majandamisvahendite kontekstis.

Lõikes 1 sätestatakse, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside, selliste ressursside digitaalsete järjestusandmete ja piirkonnapõhiste majandamisvahenditega seotud tegevuste elluviimisel tuleb juhinduda looduskaitseseaduses ja BBNJ kokkuleppes sätestatud tingimustest.

BBNJ kokkuleppe II osa käsitleb riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside kogumise, hoiustamise ja sellega seonduva teabe jagamise põhimõtteid. BBNJ kokkuleppe artikli 11 lõikes 6 rõhutatakse, et tegevused, mis on seotud riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressurssidega ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega, on kõikide riikide huvides ja kogu inimkonna hüvanguks, ning selle eesmärk on eelkõige edendada inimkonna teaduslikke teadmisi ning mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist, võttes eriti arvesse arenguriikide huve ja vajadusi. Artikli 14 lõike 1 kohaselt tule, mis saadakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressurssidega ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega seotud tegevustest, jaotatakse õiglaselt ja erapooletult kooskõlas käesoleva osaga ning sellega aidatakse kaitsta ja kestlikult kasutada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkust.

Rahalise tulu jagamise tingimused lepatakse kokku osaliste konverentsi poolt vastavalt BBNJ kokkuleppes ette nähtud otsustusprotsessile. Mitterahalise tulu jagamisena nähakse artikli 14 lõikes 2 ette näiteks juurdepääsu tagamist proovidele ja proovide kogudele, digitaalsetele järjestusandmetele, taaskasutatavatele teadusandmetele jmt. Artikli 14 lõike 4 kohaselt riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvates hoidlates ja andmebaasides sisalduvate andmete jagamisele võib kehtestada järgmised mõistlikud tingimused: vajadus säilitada geneetiliste ressursside füüsiline terviklikkus, mõistlikud kulud, mis on seotud asjaomase geenipanga, biopanga või andmebaasi pidamisega, kus proove, andmeid või teavet hoitakse, geneetilistele ressurssidele, andmetele või teabele juurdepääsu andmisega seotud mõistlikud kulud, muud mõistlikud tingimused, mis on kooskõlas käesoleva kokkuleppe eesmärkidega; arenguriikide teadlastele ja teadusasutustele võib sellise juurdepääsu võimalusi pakkuda õiglastel ja soodsaimatel tingimustel, sealhulgas soodus- ja eelistustingimustel.

Eeltoodust tulenevalt on BBNJ kokkuleppes kehtestatud mitmeid kohustusi osalistele tagada, et teave geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamise kohta saab esitatud ning et üldsusel on sellisele teabele juurdepääs, sealjuures on aga juurdepääsule võimalik kehtestada mõistlikke tingimusi. Kuna LKS § 70² lõike 1 kohaselt teeb riiklikku järelevalvet LKSis sätestatud nõuete täitmise üle Keskkonnaamet, võib Keskkonnaamet BBNJ kokkuleppes ja LKSis geneetiliste ressurssidega seonduvate kohustuste, näiteks juurdepääsu tagamise, rikkumisel teha ettekirjutusi ning rakendada asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud sunnivahendeid.

Lõikes 2 tuuakse välja peatükis kasutatavad mõisted, mis tulenevad BBNJ kokkuleppe tekstist:

Punktis 1 defineeritakse mõiste „geneetilised ressursid“, mis erineb LKS peatüki 9¹ kohaselt Nagoya protokollil rakendamisel kasutatavast mõistest ning kujutab endast BBNJ kokkuleppe artikli 1 punkti 8 kohaselt taimset, loomset, mikroobset või muud merelist päritolu materjali, mis sisaldab funktsionaalseid pärilikkuse üksusi, millel on tegelik või potentsiaalne väärtus.

Punktis 2 sisalduv „geneetiliste ressursside kasutamine“ on BBNJ kokkuleppe artikli 1 punkti 14 järgi geneetiliste ressursside geneetilise ja/või biokeemilise koostise alane teadus- ja arendustegevus, sealhulgas artikli 1 punktis 3 määratletud biotehnoloogia rakendamise abil.

Punktis 3 sisalduv „juurdepääsu ja tulu jaotamise komitee“ on BBNJ kokkuleppe artiklis 15 nimetatud komitee, mille ülesanne on muu hulgas koostada tulu jaotamise suunised ning tagada läbipaistvus ja nii rahalise kui ka mitterahalise tulu õiglane ja erapooletu jaotamine.

Punktis 4 sisalduv „piirkonnapõhine majandamisvahend“ on BBNJ kokkuleppe artikli 1 punktis 1 nimetatud vahend, sealhulgas merekaitseala, geograafiliselt määratletud piirkonna jaoks, mille kaudu majandatakse üht või mitut sektorit või tegevust, et saavutada konkreetsed kaitse- ja kestliku kasutamise eesmärgid kooskõlas BBNJ kokkuleppega.

Punktis 5 sisalduv mõiste „sekretariaat“ on BBNJ kokkuleppe artiklis 50 nimetatud sekretariaat, mis pakub BBNJ kokkuleppe osaliste konverentsile ja selle allorganitele halduslikku ja logistilist tuge BBNJ kokkuleppe rakendamiseks; korraldab ja teenindab osaliste konverentsi ja muude organite istungeid; levitab õigeaegselt BBNJ kokkuleppe rakendamisega seotud teavet, sealhulgas teeb osaliste konverentsi otsused üldsusele kättesaadavaks ja edastab need kõigile osalistele; hõlbustab vajaduse korral koostööd ja koordineerimist teiste asjaomaste rahvusvaheliste organite sekretariaatidega; koostab ja esitab osaliste konverentsile aruandeid oma ülesannete täitmise kohta; pakub abi BBNJ kokkuleppe rakendamisel ja täidab muid osaliste konverentsi poolt kindlaks määratud või BBNJ kokkuleppe alusel talle määratud ülesandeid.

Punktis 6 sisalduv mõiste „standardne BBNJ-partiitunnus“ on standardiseeritud seerianumber, mille punktis 7 nimetatud teabevõrgustik genereerib automaatselt vastuseks mere geneetiliste ressursside kogumise teatele.

Punktis 7 sisalduv mõiste „teabevõrgustik“ on BBNJ kokkuleppe artiklis 51 nimetatud teabevõrgustik, mis koosneb peamiselt avatud juurdepääsuga platvormist. Osaliste konverents määrab kindlaks teabevõrgustiku toimise erikorra.

Teabevõrgustik toimib keskse platvormina, mille kaudu osalistel on võimalik pääseda ligi BBNJ kokkuleppe sätete kohaselt toimuva tegevusega seotud teabele ning esitada ja levitada BBNJ kokkuleppe täitmiseks vajalikku teavet; hõlbustab suutlikkuse suurendamise vajaduste ühitamist saadaval oleva toetusega ja meretehnoloogia siirde pakkujatega ning lihtsustab juurdepääsu seonduvale oskusteabele ja eksperditeadmistele; esitab linke asjakohaste ülemaailmsete, piirkondlike, riiklike ja valdkondlike teabevõrgustike ning muude geenipankade, hoidlate ja andmebaaside veebisaitidele; edendab suuremat läbipaistvust, sealhulgas hõlbustades keskkonna lähteolukorra andmete ja riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva teabe jagamist osaliste ja muude asjaomaste sidusrühmade vahel; hõlbustab rahvusvahelist koostööd ja ühistegevust, sealhulgas teadus- ja tehnikaalast koostööd ja ühistegevust jmt.

Teabevõrgustiku lõplik toimemehhanism ja parameetrid ei ole käesoleva eelnõu koostamise hetkel paigas ning eelduslikult kinnitatakse need 2027. aasta jaanuaris toimuval esimesel osaliste konverentsil. BBNJ ettevalmistava komisjoni 31. märtsi 2026 töödokumendis¹ on aga toodud mõningad lähtekohad, millega nende loomisel arvestatakse, nt:

- Teabevõrgustik peaks olema ühildatav teiste andmebaasidega;
- Andmed peavad olema klassifitseeritavad avaliku, piiratud, organisatsioonisisese või konfidentsiaalse tasemega, võimalusega lisada vastav põhjendus ja õiguslik alus;
- Teabevõrgustik peab võimaldama juurdepääsu erinevatele kasutajarühmadele ja kasutustasemetele. Riiklikud kontaktpunktid võivad täita administraatori rolli, et kontrollida ja kinnitada kasutajaid ning teabe üleslaadijaid. Ametliku staatusega teave peab pärinema autenditud kasutajalt, kes on seotud volitatud organisatsiooniga;
- Ka mitteriiklikel osalejatel peab olema võimalus teavet esitada ja üles laadida. Selleks luuakse sekretariaadi hallatav registreerimisprotsess koos asjakohaste turva- ja läbipaistvusmeetmetega ning volitatud kasutajate registriga;
- Avalikkusele võimaldatakse ainult teabe vaatamise õigus;
- Kasutajatel peab olema võimalus tellida teavitusi teemade, märksõnade ja geograafiliste piirkondade alusel, määrata ise huvipakkuva piirkonna ulatus ning filtreerida teavet märksõnade abil.

Riiklikuks kontaktpunktiks Eestis saab olema Kliimaministeerium analoogselt Nagoya protokollil alusel kasutatava teabevõrgustiku kontaktpunkti praktikaga. Kuna Euroopa Liit on BBNJ kokkuleppe osaline ning osaleb aktiivselt selle rakendamise ettevalmistamises ja vastavate komiteede töös, hinnatakse teabevõrgustike ja andmebaasidega seotud isikuandmete kaitse nõuete järgimist eelkõige Euroopa Liidu tasandil Euroopa Komisjoni kaudu. Sellest tulenevalt on põhjendatud eeldada, et isikuandmete kaitse nõuetega arvestatakse kokkuleppe rakendamisel süsteemselt ja kooskõlas Euroopa Liidu õigusega ning iga liikmesriik ei pea antud küsimust iseseisvalt analüüsima.

Punktis 8 sisalduv mõiste „riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävad merealad“ on avameri ja süvamerepõhi Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni tähenduses.

Paragrahvis 68⁵ sätestatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside kogumise ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega seotud teabe esitamise nõuded.

Geneetilised ressursid on valdkond, mis on rahvusvaheliselt juba reguleeritud bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga (edaspidi Nagoya protokoll)². Nagoya protokollil tingimusi EL-is täpsustab Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 511/2014³, mille rakendussätted asuvad LKS 9¹. peatükis. Nagoya protokollil kohaldatakse geneetiliste ressursside suhtes, millele riikidel on suveräänsed õigused. Kõnealune protokoll ei välista muude rahvusvaheliste kokkulepete kohaldamist.

¹ BBNJ PREPARATORY COMMISSION 3 INFORMAL ON CLEARING HOUSE MECHANISM [Draft Outcome Document V.4 - 31 Mar]

² Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga ühinemise seadus - RT II, 19.10.2018, 1. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/219102018001>

³ EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 511/2014, 16. aprill 2014, geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokollist tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus. Kättesaadav: L_2014150ET.01005901.xml

Erinevalt Nagoya protokollist käsitleb BBNJ kokkulepe toiminguid geneetiliste ressurssidega merealadel, millele ühegi riigi jurisdiktsioon ei kohaldu. Seega sätestatakse eelnõus erisused geneetiliste ressurssidega seotud toimingute kohta teabe edastamisele, mis kohalduvad riigi jurisdiktsiooni alt välja jääval merealal, mistõttu vastuolu LKS 9¹. peatüki ja Nagoya protokolliga ei teki.

Teabevõrgustikule andmete esitamiseks peab andmete esitaja looma teabevõrgustikku kasutajakonto, mille kinnitab riiklik kontaktpunkt (Kliimaministeerium). Täpsemad teabevõrgustiku toimimise kriteeriumid lepatakse tõenäoliselt kokku 2027. aasta jaanuaris toimuval esimesel osaliste konverentsil.

Lõikes 1 sätestatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel geneetiliste ressursside koguja kohustus esitada andmeid teabevõrgustikule. BBNJ artikli 12 punkti 1 kohaselt on osalistel kohustus tagada teabevõrgustikule teabe edastamine kooskõlas artikliga 12, võttes selleks asjakohaseid seadusandlikke, haldus- või poliitikameetmeid. Ilma kohustust kehtestamata ei oleks riigil võimalik tagada teabevõrgustikule teabe esitamist artiklis 12 nõutud tingimustel. Esiteks ei ole riigil endal iseseisvalt kogutud teavet selle kohta, millised isikud kus ja milliseid geneetilisi ressursse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel koguvad ja kuidas neid ressursse kasutavad, mistõttu ei ole riigil endal võimalik neid andmeid teabevõrgustikule esitada, ning andmete esitamise vabatahtlikkuse korral on oht, et teabevõrgustikule ei esitata andmeid või ei esitata neid õigel ajal või õiges koosseisus. Seetõttu on vajalik kehtestada lõikega 1 määratud kohustused LKS-is. Kuna teabevõrgustikule edastatav andmekoosseis on mahukas, on eelnõu tekstis üldjuhul piiratud viidetega BBNJ kokkuleppe asjakohastele sätetele ja seaduse tekstis andmekoosseisu ei taasesitata.

Eelnõu käigus on konsulteeritud Eesti teadusasutuste esindajatega mere geneetiliste ressursside kogumise ja hoiustamise teemadel. Tavaliselt on mere geneetiliste ressursside kogujaks ja hoiustajaks teadlased. Olenevalt projektist võib proovide hoiustamine ja töötlemine toimuda ühes instituudis või jagatakse proovid projektipartnerite vahel. Tavapäraselt tuleb teadusartikli publitseerimiseks geneetiliste ressursside toorandmed (sekveneerimisel saadud ja bioinformaatiliselt töötlemata DNA-järjestused) registreerida rahvusvahelises andmebaasis (European Nucleotide Archive (ENA), NCBI (USA) või DDBJ (Jaapan) – need andmebaasid on oma olemuselt sarnased ning nende vahel toimub andmevahetus. Üksikute DNA-järjestuste puhul tuleb sisestada info iga järjestuse lisamisel, tavaliselt ka selle kohta, kust, millal ja kes antud geneetilise materjali kogus⁴. Suuremahuliste DNA-andmete puhul, näiteks keskkonna-DNA, registreeritakse kõikide proovidega seonduvad taustaandmed (proovivõtu asukoht, aeg, koguja, vms taustainfo) ja sellele saadakse eraldi ID-kood, mis seotakse DNA-järjestuse registreerimisel saadud identifikaatoriga. Proovidest eraldatud DNA-d hoiustavad tavaliselt selle kogunud või sellega töötavad/töötanud teadlased. Tavaliselt hoiustatakse proove kuni projekti lõpuni või edasise huvi korral ka pikemalt. Proovidest sekveneerimise abil tuvastatud DNA järjestuste info laetakse tavaliselt ülesse rahvusvahelistesse andmebaasidesse (ENA, NCBI, DDBJ). Andmebaasidesse ei jõua teadusprojektidega seotud järjestused juhul, kui nendega seoses ei ole avaldatud artiklit. Rakendusprojektide puhul toimub DNA järjestuste lisamine andmebaasi kokkuleppel tellijaga.

BBNJ kokkuleppe sätteid geneetiliste ressursside suhtes kohaldatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, sealhulgas ka nende ressursside suhtes, mis on kogutud või loodud enne kokkuleppe jõustumist, välja arvatud erandid, mida osaline võib teha kokkuleppega ühinemisel artikli 70 kohaselt. Eesti teatab kokkuleppe ratifitseerimisel vastava erandi

⁴ Näiteks: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/nuccore/LC433644.1> ("Features" all on info proovi kohta).

kohaldamisest BBNJ kokkuleppe ratifitseerimist käsitlevas seaduseelnõus. Kokkuleppe kohaldamine tagasiulatuvalt eeldaks, et kogutud mere geneetiliste ressursside ja nendega seotud digitaalsete järjestusandmete päritolu riikliku jurisdiktsiooni alt väljas asuvas merepiirkonnas ning nende kogumise või kasutamise aeg oleks tagasiulatuvalt ka tõendatav, mis on praktikas keeruline. Sellest lähtudes ei kohalda Eesti kokkuleppe sätteid nende geneetiliste ressursside suhtes, mis on kogutud või loodud enne kokkuleppe Eesti suhtes jõustumist.

Lõike 1 punkti 1 kohaselt tuleb kogujal esitada teabevõrgustikule kuus kuud või võimalikult varakult enne kogumisega alustamist BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktis 2 sätestatud andmed:

- geneetiliste ressursside kogumise laad ja eesmärgid, sealhulgas asjakohasel juhul kõik programmid, mille osana kogumine toimub;
- teadusuuringute objekt või, kui see on teada, sihtmärgiks olevad või kogutavad geneetilised ressursid ning eesmärgid, milleks neid ressursse kogutakse;
- geograafilised alad, kus kogumine toimub;
- kokkuvõtte kogumise meetodist ja vahenditest, sealhulgas laevade nimi, tonnaaž, tüüp ja klass, kasutatavad teadusseadmed ja/või uurimismeetodid;
- teave kavandatavatesse olulisematesse programmidesse antava muu panuse kohta;
- uurimislaeva esimese kohaleilmumise ja lõpliku lahkumise või varustuse paigaldamise ja eemaldamise eeldatav kuupäev;
- sponsoreeriva(te) asutus(t)e ja projekti eest vastutava isiku nimi;
- kõikide riikide, eelkõige arenguriikide teadlaste võimalused osaleda projektis või olla sellega seotud;
- see, mil määral peaks riikidel, eelkõige arenguriikidel, kes võivad vajada ja taotleda tehnilist abi, olema võimalik projektis osaleda või olla selles esindatud;
- andmehalduskava, mis on koostatud vastavalt avatud ja vastutustundliku andmehalduse põhimõttele, võttes arvesse praegust rahvusvahelist tava.

Kohustus ja selles sätestatud tähtaeg sarnaneb ÜRO mereõiguse konventsiooni artiklis 248 sätestatuga, mille kohaselt edastavad riigid ja pädevad rahvusvahelised organisatsioonid, kes kavatsevad korraldada rannikuriigi majandusvööndis või mandrilaval teaduslikke mereuuringuid, artikli 248 kohaselt rannikuriigile vähemalt kuus kuud enne teadusliku mereuuringu projekti eeldatavat algust teatud teabe projekti kohta.

Lõike 1 punkti 2 kohaselt tuleb kogujal esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui üks aasta pärast kogumist esitada teabevõrgustikule BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktis 5 sätestatud järgmine teave koos standardse BBNJ-partiitunnusega:

- hoidla või andmebaas, kus säilitatakse või hakatakse säilitama geneetiliste ressursside digitaalseid järjestusandmeid;
- koht, kus kõiki kohapeal kogutud geneetilisi ressursse hoiustatakse või hoitakse või kus seda hakatakse tegema;
- aruanne, milles kirjeldatakse üksikasjalikult geograafilist ala, kust geneetilisi ressursse koguti, sealhulgas teave kogumisala laius- ja pikkuskraadi ning sügavuse kohta, ning võimaluste piires tegevuse tulemusi;
- sama artikli lõike 2 punktis j sätestatud andmehalduskava mis tahes vajalikud ajakohastused.

Lõike 1 punkti 3 kohaselt tuleb kogujal esimesel võimalusel esitada teabevõrgustikule BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktis 8 sätestatud järgmine teave:

- koht, kust on võimalik leida geneetiliste ressursside kasutamise tulemusi, näiteks väljaandeid ja antud patente (olemasolu korral ja võimaluste piires), ning väljatöötatud tooteid;

- üksikasjad teabevõrgustikule saadetud kogumisjärgse teate kohta, mis on seotud kasutamise objektiks olnud geneetiliste ressurssidega;
- koht, kus hoitakse kasutamise objektiks olnud algset proovi;
- kasutatavatele geneetilistele ressurssidele ja selliste ressursside digitaalsetele järjestusandmetele juurdepääsu kord ning andmehalduskava;
- pärast asjaomaste toodete turustamist teave (kui see on olemas) nende toodete müügi ja edasise arendamise kohta.

Lõike 2 järgi peab geneetiliste ressursside koguaja ajakohastama lõike 1 punkti 1 järgi esitatud andmed, kui need on enne kogumisega alustamist oluliselt muutunud, mõistliku aja jooksul, aga võimalusel hiljemalt enne kogumisega alustamist. Säte vastab BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktile 4.

Lõike 3 järgi ei kehti lõikes 1 sätestatud kohustus, kui nõutud teabe on esitanud samade geneetiliste ressursside kogumisega seotud muu isik. Võib eeldada, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel geneetiliste ressursside kogumine toimub suure ressursimahukuse tõttu paljudel juhtudel teadlaste, ettevõtjate ja erinevate riikide ühisprojektidena. Teabe edastamisega seotud rollid lepitakse kokku projektis osalejate poolt. Kui sellise ühisprojekti eest vastutav isik on juba teabevõrgustikule kogumise kohta nõutud teabe esitanud, ei pea projektiga seotud Eesti kodanik, asutus või ettevõtja seda ise täiendavalt tegema.

Paragrahvis 68⁶ sätestatakse väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate merealade geneetiliste ressursside ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega seotud teabe hoiustamise kohustus. Sätte kohaselt on isik, kes on kogunud väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevatel merealadel geneetilisi ressursse ja kelle kasutuses need on, kohustatud hoiustama sellised geneetilised ressursid ja selliste ressursside digitaalsed järjestusandmed koos standardsete BBNJ-partiitunnustega üldsusele kättesaadavates riiklikul või rahvusvahelisel tasandil hallatavates hoidlates ja andmebaasides hiljemalt kolme aasta jooksul alates geneetiliste ressursside kasutamise algusest või niipea, kui vastavad hoidlad ja andmebaasid muutuvad kättesaadavaks, võttes arvesse kehtivat rahvusvahelist tava.

Kohustus vastab BBNJ kokkuleppe artikli 14 punktile 3, mille kohaselt osalised võtavad vajalikke seadusandlikke, haldus- või poliitikameetmeid tagamaks, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetilised ressursid ja selliste ressursside digitaalsed järjestusandmed, mis on nende jurisdiktsiooni alla kuuluvate füüsiliste või juriidiliste isikute kasutamise objektiks, ja standardsed BBNJ-partiitunnused hoiustatakse üldsusele kättesaadavates, kas riiklikul või rahvusvahelisel tasandil hallatavates hoidlates ja andmebaasides hiljemalt kolme aasta jooksul alates sellise kasutamise algusest või niipea, kui need muutuvad kättesaadavaks, võttes arvesse kehtivat rahvusvahelist tava.

Geneetiliste ressursside järjestusandmete jaoks on suurim ja tuntuim rahvusvaheline andmebaas International Nucleotide Sequence Database Collaboration⁵. Eelnõu koostamise ajal ei ole teada riiklikke keskseid geneetiliste ressursside andmebaase või hoidlaid ning tõenäoliselt hoiustatakse geneetilisi ressursse ja nende järjestusandmeid Eestis täna vastavate teadusasutuste juures vastavalt nende sisekorraeskirjadele.

Paragrahvis 68⁷ sätestatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside päritolu ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmete registreerimise ja aruandluse kohustus.

⁵ Link kodulehele: [International Nucleotide Sequence Database Collaboration](https://www.insdc.org/)

Lõike 1 kohaselt registreerib hoidla ja andmebaasi haldaja riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt pärit geneetiliste ressursside päritolu ja nendega seotud digitaalsed järjestusandmed vastavalt rahvusvahelisele tavale, lisades standardse BBNJ-partiitunnuse. Kohustus vastab BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktile 6, mille kohaselt osalised tagavad, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside proovide ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmete puhul, mis on nende jurisdiktsiooni alla kuuluvates hoidlates või andmebaasides, on kooskõlas kehtiva rahvusvahelise tavaga ja teostatavuse piires võimalik kindlaks teha, et need pärinevad riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt mere aladelt. Hoidla all tuleb mõelda hoonet või ruumi, ka rajatist millegi hoidmiseks, kestvaks säilitamiseks⁶ selle sõna üldtuntud tähenduses. Oluline on, et mistahes kohas kirjeldatud ressursse ka ei hoiustataks, oleks ressursside päritolu ja järjestusandmete info korrektselt registreeritud, et hiljem oleks võimalik päritolu tuvastada.

Lõike 2 kohaselt koostab hoidla haldaja iga kahe aasta tagant kokkuvõtliku aruande lõikes 1 nimetatud päritoluandmete kättesaadavuse kohta, kui selline teave on olemas, ning esitab selle Kliimaministeeriumile. Kuna andmebaasides ei talletata geneetilisi ressursse, vaid ainult digitaalseid andmeid, kehtestatakse andmebaaside haldajate suhtes eraldi kohustus lõikega 3. Kohustus vastab BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktile 7, milles nähakse ette, et osalised tagavad, et teostatavuse piires koostatakse nende jurisdiktsiooni alla kuuluvate hoidlate ja andmebaaside põhjal iga kahe aasta järel koondaruanne juurdepääsu kohta geneetilistele ressurssidele ja digitaalsetele järjestusandmetele, millele lisatakse standardne BBNJ-partiitunnus, ning et aruanne tehakse kättesaadavaks artikli 15 kohaselt loodud juurdepääsu ja tulu jaotamise komiteele.

Lõike 3 kohaselt koostab andmebaasi haldaja iga kahe aasta tagant kokkuvõtliku aruande lõikes 1 nimetatud digitaalsete järjestusandmete kättesaadavuse kohta, ning esitab selle Kliimaministeeriumile. Kohustus vastab BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktile 7.

Lõikes 4 sätestatakse Kliimaministeeriumi kohustus esitada lõigetes 2 ja 3 nimetatud aruanded juurdepääsu ja tulu jaotamise komiteele tulenevalt BBNJ kokkuleppe artikli 12 punktist 7.

Paragrahvides 68⁸—68¹³ sätestatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade piirkonnapõhiste majandamisvahenditega seonduvad tingimused.

BBNJ kokkuleppe artikli 17 järgi on eesmärk kaitsta ja kasutada kestlikult alasid, mis vajavad kaitset, sealhulgas luua terviklik piirkonnapõhiste majandamisvahendite süsteem, mis sisaldab ökoloogiliselt representatiivseid ja hästi ühendatud merekaitsealade võrgustikke, samuti kaitsta, hoida, taastada ja säilitada elurikkust ja ökosüsteeme, sealhulgas eesmärgiga suurendada nende tootlikkust ja parandada nende seisundit, ning tugevdada vastupanuvõimet surveteguritele, sealhulgas neile, mis on seotud kliimamuutuste, maailmamere hapestumise ja merereostusega.

ÜRO mereõiguse konventsiooni kohaselt võivad riigid võtta kasutusele kas eraldiseisvalt või koostöös meetmeid, et merekeskkonda kaitsta, kuid seni ei ole olnud rahvusvaheliselt kokkulepitud reeglistikku piirkonnapõhiste majandamisvahendite, sh merekaitsealade määramiseks riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel.

Piirkonnapõhised majandamisvahendid võivad olla merekaitsealad oma kaitse-eeskirjadega, aga mitte ainult – majandamisvahendiks võib olla ka piirkonna majandamist võimaldavate lubatud tegevuste nimekiri või piirangud ilma kaitseala kehtestamata vmt. Oluline on märkida, et tulenevalt BBNJ kokkuleppe artikli 18 tingimustest ei ole võimalik luua piirkonnapõhiseid

⁶ Eesti keele seletav sõnaraamat 2009: [\[EKSS\] "Eesti keele seletav sõnaraamat" 2009](#)

majandamisvahendeid alale, mis kuulub mõne riigi jurisdiktsiooni alla. Kui juba loodud piirkonnapõhine majandamisvahend puudutab ala, mis hiljem muutub mõne riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvaks alaks, muutub vastav osa piirkonnapõhisest majandamisvahendist automaatselt kehtetuks. Piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku saab esitada BBNJ kokkuleppe artiklist 19 tulenevalt osaline üksi või ühiselt teiste osalistega ning lõpliku otsuse teeb artikli 22 järgi osaliste konverents pärast sekretariaadi korraldatud põhjalikku konsulteerimisprotsessi, sealjuures on otsuse tegemiseks vaja saavutada konsensus või otsus konsensuse puudumise kohta ja sellele järgnevalt on alles võimalik langetada otsus kolmeneljandikulise häälteenamusega.

Kuna LKS 2. peatüki sätted kehtivad vaid riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate alade loodusobjektide kaitse alla võtmise suhtes, mitte laiemalt igasuguste piirkonnapõhiste majandamisvahendite suhtes, ning kuivõrd LKS 2. peatüki sätete kohaselt otsustab kaitse alla võtmise Eesti pädev asutus, aga BBNJ kokkuleppe kohased piirkonnapõhiste majandamisvahendite otsused võtab vastu osaliste konverents, on piirkonnapõhiste majandamisvahendite ettepanekute ja nende menetlemise suhtes vaja kehtestada eraldiseisev regulatsioon.

Paragrahv 68⁸ sätestatakse piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku esitamise põhitingimused.

Lõikes 1 sätestatakse, et Keskkonnaametil (KeA) on õigus esitada riigi jurisdiktsiooni alt välja jääva mereala piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepanek. Ettepanek esitatakse Kliimaministeeriumile, sest vastavalt Vabariigi Valitsuse seaduse § 61 lõikele 1 on Kliimaministeeriumi valitsemisalas keskkonna- ja looduskaitse korraldamine ning merekeskkonna kaitse ja kasutamise poliitika. Keskkonnaameti õigus esitada ettepanekut tagab, et piirkonnapõhiste majandamisvahendite loomiseks tuleksid põhjalikult läbi analüüsitud ettepanekud.

Kuigi kehtiva LKS § 9 lõike 1 kohaselt on igaühel õigus esitada ettepanek loodusobjekti kaitse alla võtmiseks, siis antud põhimõte on käesoleva hetkel muutmisel. Looduskaitse seaduse, jahiseaduse ja riigivaraseaduse muutmise seaduse eelnõu (612 SE) seletuskirjas selgitatakse, et „kaitse alla võtmise menetlusele kehtivad selles osas, mida ei ole reguleeritud looduskaitse seadusega, haldusmenetluse seaduse (edaspidi *HMS*) sätted, sh §-des 3–7 sätestatud haldusmenetluse põhimõtted. HMS § 6 kohaselt on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel. Nii on ka edaspidi tagatud, et üldistes huvides kaitse alla võtmist vääriv ja vajav loodusobjekt ei jää kaitseta ja loodusobjekti kaitse alla võtmine ei toimu kergekäeliselt.

Riiklik looduskaitse kompetentsikeskus on KeA ja juhul, kui KeA-s mingi konkreetse loodusväärtuse (nt liik, eluta looduse objekt) hindamiseks kompetents puudub, tellitakse arvamus (ekspertiis) väljast vastava eriteadmisega isikult (ekspert). Selline on praktika ka praegu, et üldjuhul koostab eksperthinnangu KeA ja vajadusel tellib juurde arvamuse konkreetse loodusväärtuse kohta. Ka praegu ei ole LKSis kohustust tellida ekspertiis väliselt ekspertidelt.

Isikud saavad tulevikus kaitse alla võtmise ettepaneku esitada KeA-le, kes menetleb seda HMSi järgides. Uurimise ja tõendamise kohustus tuleneb samuti HMSist (§ 6). Kuigi LKS edaspidi ekspertiisi tegemist ei reguleeri, ei tähenda, et hinnangut loodusväärtuste kohta andma ei pea. KeA vaatab kõik laekunud ettepanekud üle ja annab hinnangu (ekspertiis) kaitse alla võtmise algatamise põhjendatuse kohta, seega muudatus ei too kaasa olulisi muutusi praktikas.“⁷

⁷ Looduskaitse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus 612 SE. [Eelnõu - Riigikogu](#)

Kuigi BBNJ kokkuleppe kohane piirkonnapõhine majandamisvahend on laiem mõiste ega pruugi alati tähendada ala kaitse alla võtmist, on siiski otstarbekam rakendada tulevikus majandamisvahendi ettepaneku esitamisele samasuguseid põhimõtteid nagu kaitse alla võtmisel ülal viidatud Riigikogu menetluses olevas eelnõus.

Lõige 2 näeb ette nõuded lõikes 1 toodud ettepanekule. Ettepanek peab vastama BBNJ kokkuleppe artikli 19 lõikes 4 ja lisas 1 toodud tingimustele ning sisaldama teavet mõjutatud riikide, asjaomaste huvirühmade ning piirkondlike ja valdkondlike organisatsioonide kohta.

BBNJ kokkuleppe artikli 19 lõike 4 kohaselt peab ettepanek sisaldama ettepanekus käsitletava ala geograafilist või ruumilist kirjeldust, teavet I lisas sätestatud kriteeriumide kohta, alal toimuva inimtegevuse ja selle mõju kirjeldust, ala merekeskkonna ja elurikkuse seisundi kirjeldust, ala suhtes kohaldatavate kaitse-eesmärkide ja asjakohasel juhul kasutamise eesmärkide kirjeldust, majandamiskava projekti, mis sisaldab kavandatavaid meetmeid ja milles kirjeldatakse kavandatud seire-, uurimis- ja läbivaatamistegevust kindlaksmääratud eesmärkide saavutamiseks, kavandatava ala ja võimalike meetmete kestus, teave võimalike konsultatsioonide kohta, mida on peetud riikidega, sealhulgas külgnevate rannikuriikidega, ja/või asjakohaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamitega, teave piirkonnapõhiste majandamisvahendite, sealhulgas merekaitsealade kohta, mida on rakendatud asjakohaste õiguslike vahendite ja raamistike alusel ning asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike ja valdkondlike kehamite tasandil, asjakohased teadusandmed ning olemasolu korral põlisrahvaste ja kohalike kogukondade põlisteadmised.

BBNJ kokkuleppe I lisas kirjeldatud alade kindlakstegemise soovituslikud kriteeriumid on näiteks ainulaadsus, harukordsus, eriline tähtsus liikide elutsüklite etappide seisukohast, alal leiduvate liikide eriline tähtsus, tähtsus ohustatud, eriti ohustatud või vähenevate liikide või elupaikade seisukohast, haavatavus, muu hulgas kliimamuutuste ja maailmamere hapestumise suhtes, haprus, tundlikkus, elurikkus ja tootlikkus, ökoloogiline ühendatus, majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid, kumulatiivne ja piiriülene mõju, aeglane taastumine ja vastupanuvõime jpm.

Ettepanek peab sisaldama ka teavet mõjutatud riikide, asjaomaste huvirühmade ning piirkondlike ja valdkondlike organisatsioonide kohta, sest eelduslikult on Keskkonnaametil ettepaneku esitajana kõige paremad teadmised sellest, millised riigid, huvirühmad ning organisatsioonid võiksid ettepanekust mõjutatud olla, ning Kliimaministeeriumil on võimalik järgnevas menetluses nende arvamust küsida.

Paragrahvis 68⁹ sätestatakse piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku menetlusega seotud tingimused.

Lõike 1 kohaselt otsustab Kliimaministeerium ettepaneku alusel menetluse algatamise piirkonnapõhise majandamisvahendi loomise ettepaneku tegemiseks sekretariaadile. Erinevalt LKS §-s 10 sätestatust ei ole riigil võimalik ise kehtestada piirkonnapõhist majandamisvahendit (nt merekaitseala) riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, vaid sellise otsuse saab teha BBNJ kokkuleppe osaliste konverents pärast sekretariaadi poolt läbi viidud konsultatsioone ja vastavat hääletamist. Seetõttu saab siseriiklik menetlus seisneda vaid otsustuses, kas algatada menetlus piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku sekretariaadile esitamise otsustamiseks, ja kas ettepanek lõpuks esitatakse sekretariaadile või mitte.

Lõike 2 kohaselt konsulteerib Kliimaministeerium mõjutatud riikide, asjaomaste sidusrühmade, piirkondlike ja valdkondlike organisatsioonidega, võtab arvesse parima olemasoleva teadusteabe ning olemasolu korral põlisrahvaste ja kohalike kogukondade asjakohased

põlisteadmised. Säte tugineb BBNJ kokkuleppe artikli 19 lõikele 2.

Lõikes 3 nähakse ette konsultatsioonide kohustus, mis tuleneb BBNJ kokkuleppe artikli 21 lõikest 4. BBNJ kokkuleppe artikli 21 lõike 4 kohaselt juhul, kui kavandatav meede mõjutab alasid, mis on täielikult ümbritsetud riikide majandusvöönditega, teevad ettepaneku esitajad järgmist: korraldavad selliste riikidega sihipärased ja ennetavad konsultatsioonid, sealhulgas eelneva teavitamise, ning võtavad arvesse selliste riikide seisukohti ja märkusi kavandatud meetme kohta ning esitavad kirjaliku vastuse, milles käsitletakse konkreetselt neid seisukohti ja märkusi, ning vajaduse korral muudavad kavandatud meedet vastavalt. Mõistlik on taoline kohustus sätestada ka juhul, kui meede mõjutab alasid, mis on ka vaid osaliselt ümbritsetud riikide majandusvöönditega. BBNJ kokkuleppe artikli 21 lõikes 4 sätestatud konsultatsioonikohustuse laiendamine ka olukordadele, kus kavandatav meede mõjutab alasid, mis on vaid osaliselt ümbritsetud riikide majandusvöönditega, on põhjendatud, kuna ka sellistel juhtudel võivad meetmel olla võrreldavad ökoloogilised, majanduslikud ja halduslikud mõjud asjaomaste rannikuriikide õigustele ja huvidele. Pelgalt asjaolu, et avamereala ei ole täielikult majandusvöönditega ümbritsetud, ei vähenda võimalust, et kavandatav meede mõjutab rannikuriikide merekeskkonda, kalavarusid, teadustegevust või muid õiguspäraseid huve. Seetõttu aitab konsultatsioonikohustuse kohaldamine ka osaliselt ümbritsetud alade puhul tagada ettevaatuspõhimõtte järgimise, edendada koostööd ja läbipaistvust ning vähendada võimalike vaidluste tekkimise riski. Samuti on selline lähenemine kooskõlas BBNJ kokkuleppe eesmärgiga tugevdada rahvusvahelist koostööd ja tagada, et avamere kaitsemeetmete kavandamisel võetakse asjakohaselt arvesse mõjutatud riikide seisukohti.

Lõikes 4 sätestatakse, et Keskkonnaamet võtab arvesse lõigete 2 ja 3 alusel esitatud arvamusi ja seisukohti ning vajadusel muudab ettepanekut ja esitab muudetud ettepaneku Kliimaministeeriumile või vastab seisukohtadele kirjalikult. Kuna ettepaneku esitab Kliimaministeeriumile Keskkonnaamet, on Keskkonnaamet ka pädev vastama ettepaneku kohta esitatud tagasisidele ning vajadusel ettepanekut muutma.

Paragrahvis 68¹⁰ sätestatakse piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku otsuse tegemise tingimused.

Lõike 1 kohaselt teeb Kliimaministeerium pärast §-s 68⁹ sätestatud menetluse läbiviimist otsuse piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku esitamise kohta sekretariaadile.

Lõike 2 järgi peab sekretariaadile esitatav piirkonnapõhise majandamisvahendi loomise ettepanek sisaldama BBNJ kokkuleppe artikli 19 lõikes 4 ning I lisas kirjeldatud andmeid ehk Kliimaministeerium peab tagama, et lõplik esitatav ettepanek vastaks BBNJ kokkuleppe nõuetele enne selle esitamist.

Lõikega 3 nähakse ette, et ettepaneku võib esitada ühiselt koos teise riigiga. Sellisel juhul lepatakse eraldi kokku, kumb riik esitab ettepaneku pärast selle riigisisest menetlemist sekretariaadile. BBNJ kokkuleppe artikkel 19 lõike 1 kohaselt esitavad osalised piirkonnapõhiste majandamisvahendite ettepanekuid kas üksi või ühiselt.

Lõikes 4 sätestatakse, et Keskkonnaamet võtab arvesse sekretariaadi korraldatud konsultatsioonidel ning teadus- ja tehnilise organi poolt esitatud seisukohti, vajadusel muudab piirkonnapõhise majandamisvahendi loomise ettepaneku sisu ning koostab seisukohtadele kirjalikud vastused 30 päeva jooksul. Kui Keskkonnaamet muudab konsultatsioonide tulemusel piirkonnapõhise majandamisvahendi loomise ettepanekut, esitab ta muudetud ettepaneku Kliimaministeeriumi kaudu teadus- ja tehnilisele organile. BBNJ kokkuleppe artikli 22 lõige 7 näeb ette, et kui konsultatsioonide tulemusel esitaja muudab piirkonnapõhise

majandamisvahendi loomise ettepanekut, esitab ta muudetud ettepaneku teadus- ja tehnilisele organile.

Paragrahvis 68¹¹ sätestatakse piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku tegemisest keeldumise alus, otsuse tegemise ja jõustumise tingimused. Säte on analoogne LKS §-ga 11¹.

Lõikes 1 sätestatakse, et kui selgub, et piirkonnapõhise majandamisvahendi loomine ei ole otstarbekas või seda ei ole võimalik rakendada, keeldub Kliimaministeerium piirkonnapõhise majandamisvahendi ettepaneku tegemisest.

Lõike 2 kohaselt otsustab keeldumise valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga ning otsus jõustub selle allakirjutamisel.

Paragrahvis 68¹² sätestatakse piirkonnapõhise majandamisvahendi meetmetega seonduv aruandlus. Sätte kohaselt määratakse pädeva asutusena Kliimaministeerium, kes annab aru tema poolt esitatud ettepanekute alusel loodud piirkonnapõhise majandamisvahendi ja selle meetmete rakendamise kohta vastavalt BBNJ artikli 26 lõikele 1. Sekretariaat teeb sellised aruanded teabevõrgustiku kaudu üldsusele kättesaadavaks.

Paragrahvis 68¹³ sätestatakse kõigile isikutele kohustus järgida BBNJ kokkuleppe osaliste konverentsi poolt piirkonnapõhiste majandamisvahendite kohta vastu võetud otsustes sätestatud tingimusi. See tähendab, et kui Eesti kodanik, asutus või ettevõtja või muu isik Eesti lipu all sõitva laevaga soovib viia läbi tegevusi väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni asuvatel merealadel, peab ta järgima selle ala suhtes kehtestatud piirkonnapõhise majandamisvahendiga ette nähtud tingimusi.

BBNJ kokkuleppes ei ole käsitletud piirkonnapõhise majandamisvahendi suhet kokkuleppe endaga ning selle õiguslikku olemust. Kuna BBNJ artikli 25 lõike 1 kohaselt peavad osalised tagama, et nende jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluv tegevus, mis toimub riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, viiakse ellu kooskõlas piirkonnapõhise majandamisvahendi kohta tehtud otsustega, tuleb selline kohustus kehtestada õigusaktiga. Eeldatavasti võib piirkonnapõhise majandamisvahendi otsuseid käsitleda välissuhtlemisseaduse § 25 kohaselt välislepingu muutmisenä, mille heakskiitmine, sõltuvalt sisust, nõuab kas Vabariigi Valitsuse või ministri määruse kehtestamist, mis läbi see avaldatakse Riigi Teatajas ja saab järgimiseks kohustuslikuks.

LKS § 70² lõike 1 kohaselt teeb riiklikku järelevalvet LKS-is sätestatud nõuete täitmise üle Keskkonnaamet. Järelevalvekohustus laieneb Keskkonnaametile seega ka piirkonnapõhiste majandamisvahendite nõuete täitmise üle, mis võib eeldada kulukamaid ja aeganõudvamaid menetlustoiminguid sõltuvalt tegevuse asukoha tingimustest ja kaugusest Eestist.

Punktiga 2 täiendatakse seadust §-ga 74⁷, mis kehtestab rahatrahvi piirkonnapõhise majandamisvahendi kehtestanud õigusaktis sätestatud tingimuste rikkumise korral. Vastutuse koosseis on vajalik, et riigil oleks võimalik sekkuda, kui ilmneb, et tingimusi on rikutud. Muuhulgas on vastutuse kehtestamine preventiivse eesmärgiga kujundamaks üldist hoiakut, et selline tegevus on keelatud.

Hetkel on LKS §-s 77 sätestatud vastutus kaitstava loodusobjekti kaitsenõuete rikkumise eest, mille puhul füüsilisele isikule on ette nähtud rahatrahv kuni 300 trahviühiku suuruses summas või arest ning juriidilise isiku puhul rahatrahv kuni 3200 eurot.

Tuleb arvestada, et piirkonnapõhise majandamisvahendi, sealhulgas merekaitseala kehtestamine BBNJ kokkuleppe alusel on põhjalik ja mitmeetapiline protsess. Sellise meetme vastuvõtmine eeldab kokkuleppe osaliste laiapõhjalist toetust, kuna otsus tehakse üldjuhul konsensuse alusel või selle puudumisel kvalifitseeritud häälteenamusega. Seetõttu väljendavad piirkonnapõhised majandamisvahendid rahvusvahelise üldsuse ühist tahet tagada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade kaitse ja kestlik kasutamine.

Arvestades, et avameri ja selle elurikkus kujutavad endast ÜRO mereõiguse konventsiooni kohaselt inimkonna ühist hüve, on oluline tagada nendel aladel kehtestatud kaitse- ja majandamismeetmete tegelik järgimine. Õigusvastane tegevus võib kahjustada merekeskkonda ning vähendada rahvusvaheliselt kokku lepitud kaitsemeetmete tõhusust. Seetõttu on põhjendatud käsitleda LKSis piirkonnapõhise majandamisvahendi tingimuste rikkumist väärtena ja näha ette mõjus rahatrahv. Sanktsiooni eesmärk on nii rikkumiste ennetamine kui ka riigile tõhusa järelevalve- ja sekkumisvõimaluse tagamine olukorras, kus kehtestatud nõudeid ei järgita. Kui keskkonnakahju on tekitatud, kohaldatakse keskkonnavastutuse seadust, mis reguleerib keskkonnale tekitatava kahju vältimist ja heastamist, lähtudes põhimõttest, et saastaja maksab.

Punktiga 3 määratakse eelnõu punktis kaks kirjeldatud väärteto kohtuväliseks menetlejaks Keskkonnaamet. Keskkonnaamet on juba täna enamiku LKSis kehtestatud väärtetokoosseisude kohtuväliseks menetlejaks ning arvestades Keskkonnaameti pädevust ja kogemust keskkonnavalaste väärtetude menetlemisel, on otstarbekas määrata Keskkonnaametile ülesandeks ka piirkonnapõhise majandamisvahendi rikkumist puudutava väärteto menetlemine. Sama asutuse määramine nii järelevalve teostajaks kui ka väärteto kohtuväliseks menetlejaks tagab õigusrikkumiste tõhusa avastamise, ühtse haldus- ja menetluspraktika ning võimaldab kasutada olemasolevat erialast kompetentsi ja ressursse.

Punkti 4 kohaselt saab Keskkonnaamet endale eelnõu punktis 3 nimetatud muudatusega seondult ka konfiskeerimisõiguse. Kuna Keskkonnaamet määratakse piirkonnapõhise majandamisvahendi nõuete rikkumist käsitleva väärteto kohtuväliseks menetlejaks, on põhjendatud anda ametile ka õigus kohaldada karistusseadustikus ette nähtud konfiskeerimist. Sellega tagatakse, et kohtuvälisel menetlejal on väärtetomenetluse läbiviimiseks ja menetlusotsuse tegemiseks vajalikud menetluslikud volitused ning puudub vajadus kaasata üksnes konfiskeerimise küsimuse lahendamiseks teist pädevat asutust. Muudatus on kooskõlas kehtiva regulatsiooni ülesehitusega, mille kohaselt on Keskkonnaametil analoogne pädevus ka teiste LKSis sätestatud väärtetude menetlemisel.

II Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse muutmine

Eelnõu §-ga 2 muudetakse keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadust. Paragrahv 2 koosneb 9 punktist.

BBNJ kokkuleppe IV osa käsitleb keskkonnamõju hindamist. BBNJ kokkuleppe artikli 28 lõike 1 kohaselt tagavad osalised, et nende jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluva, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimuva kavandatud tegevuse võimalikku mõju merekeskkonnale hinnatakse enne selliseks tegevuseks loa andmist vastavalt IV osas sätestatule.

Kokkuleppe IV osas sätestatud kord keskkonnamõju hindamiseks erineb mõnevõrra Eestis ja Euroopa Liidus kehtivast korrast. Seda eeskätt näiteks künniste korral, mille alusel otsustatakse, kas teha kokkuleppes kirjeldatud eelhindamine või alata keskkonnamõju hindamise menetlus. Täiendavat reguleerimist riigisisestes õigusaktides vajab eeskätt erinevate huvirühmade kaasamise, teavitamise ja mõjutatud riikidega konsulteerimise kord.

BBNJ kokkuleppe läbirääkimiste käigus olid delegatsioonid seisukohal, et keskkonnamõju hindamine peaks toimuma riigi juhtimisel. Läbipaistvuse edendamiseks on BBNJ kokkuleppe IV osas sätted, mis võimaldavad huvitatud osapoolel registreerida oma seisukohad kavandatud tegevuse mõjude kohta ning BBNJ kokkuleppe alusel moodustataval teadus- ja tehnilisel kehamil anda mittesiduvaid soovitusi. Siiski oli arusaam, et riik otsustab, kas tema jurisdiktsiooni või kontrolli all oleva tegevusega peaks jätkama.⁸

Punktiga 1 täiendatakse KeHJS § 3 lõiget 1 punktiga 3. Paragrahvi 3 lõikes 1 on sätestatud juhud, mil keskkonnamõju hindamine on kohustuslik. Kehtiva § 3 lõike 1 punktide 1 ja 2 kohaselt tuleb keskkonnamõju hinnata, kui taotletakse tegevusluba või selle muutmist ning tegevusloa taotlemise või muutmise põhjuseks olev kavandatav tegevus toob eeldatavalt kaasa olulise keskkonnamõju; või kavandatakse tegevust, mille korral ei ole objektiivse teabe põhjal välistatud, et sellega võib kaasneda eraldi või koos muude tegevustega eeldatavalt oluline ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärgile, ja mis ei ole otseselt seotud ala kaitsekorraldusega või ei ole selleks otseselt vajalik.

BBNJ kokkuleppe artikli 30 lõike 1 punkti b kohaselt, kui osalisel on piisavalt alust arvata, et tegevus võib põhjustada merekeskkonna olulist reostust või merekeskkonna olulisi ja kahjulikke muutusi, tehakse keskkonnamõju hindamine. Seetõttu on eelnõus keskkonnamõju hindamise kohustuslikkuse künnisena ette nähtud sama lävend.

Punktis 2 defineeritakse õigusselguse huvides „riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade“ mõiste, mille all peetakse silmas avamerd ja süvamerepõhja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni tähenduses.

Punktiga 3 täiendatakse KeHJS § 3 lõikega 2¹. Täiendusega nähakse ette erisus § 3 lõike 1 punktis 3 ette nähtavast kohustuslikust keskkonnamõju hindamisest. BBNJ kokkuleppe artikli 29 lõike 4 kohaselt ei pea keskkonnamõju hindama, kui osaline, kelle jurisdiktsiooni või kontrolli alla kavandatud tegevus kuulub, määrab kindlaks, et kavandatud tegevuse või tegevuse kategooria võimalikku mõju on hinnatud kooskõlas muude asjakohaste õiguslike vahendite või raamistike nõuetega või asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike või valdkondlike kehamite poolt; et kavandatud tegevuse kohta juba tehtud hindamine on samaväärne käesolevas osas nõutud hindamisega ning hindamise tulemusi võetakse arvesse või hindamisest tulenevad asjakohaste õiguslike vahendite või raamistike või asjaomaste ülemaailmsete, piirkondlike või valdkondlike kehamite eeskirjad või standardid on kavandatud selleks, et vältida, leevendada või ohjata võimalikku mõju, mis jääb allapoole keskkonnamõju hindamise künnist, ning neid eeskirju või standardeid on järgitud. Mõte on selles, et kui varasema hindamise tulemusel on loodud tegevust reguleerivad normid, mis hoiavad keskkonnamõju allpool kohustusliku keskkonnamõju hindamise lävendi, ning neid norme ka järgitakse, siis ei ole vaja teha uut keskkonnamõju hindamist.

Punktiga 4 muudetakse § 3² punkti 4. Paragrahv 3² sätestab keskkonnamõju hindamise etapid ning punkt 4 kehtestab ühe etapina keskkonnamõju hindamise programmi ja aruande kohta asjaomastelt asutustelt seisukoha küsimise ning programmi ja aruande avalikustamise, arvestades piiriülese keskkonnamõju hindamise erisusega. Muudatuse kohaselt täiendatakse punkti 4 selliselt, et etapis arvestatakse ka riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise erisustega. Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise erisused on kavandatud KeHJS §-desse 30¹—30³ (vt punktides 6—8 kirjeldatud muudatusi).

⁸ *Ibid.*

Punktiga 5 täiendatakse § 6 lõiget 2 punktiga 23. BBNJ kokkuleppe artikli 30 lõike 1 punkti a kohaselt, kui kavandatud tegevusel võib olla merekeskkonnale rohkem kui väike või ajutine mõju või kui tegevuse mõju on teadmata või ebaselge, teeb osaline, kelle jurisdiktsiooni või kontrolli alla tegevus kuulub, tegevuse kohta eelhindamise. Seetõttu on eelnõus keskkonnamõju hindamisel eelhindangu andmise künnisena ette nähtud sama lävend.

Punktiga 6 täiendatakse seadust uue §-iga 30¹, mis näeb ette riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise erisused.

Lõike 1 kohaselt juhindutakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamisel BBNJ kokkuleppes ja käesolevas seaduses sätestatud tingimustest, arvestades käesolevast paragrahvist ning §-dest 30² ja 30³ tulenevaid erisusi.

Lõike 2 kohaselt tuleb riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamisel võtta arvesse asjakohaste strateegiliste keskkonnamõju hindamiste tulemusi, kui need on kättesaadavad, kasutada ära parimaid olemasolevaid teadusandmeid ning olemasolu korral põlisrahvaste ja kohalike kogukondade asjakohaseid põlisteadmisi. Säte vastab BBNJ kokkuleppe artikli 31 lõike 1 punktis c sätestatule, mille kohaselt osalised tagavad, et kavandatud tegevuse mõju, sealhulgas kumulatiivset mõju ja mõju riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatele aladele hinnatakse parimaid olemasolevaid teadusandmeid ja teadusteavet ning olemasolu korral põlisrahvaste ja kohalike kogukondade asjakohaseid põlisteadmisi kasutades.

Lõike 3 kohaselt peab otsustaja viivitamata teatama Kliimaministeeriumile riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise algatamisest, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavaks tegevuseks vajaliku tegevusloa andmisest, tegevusloa tingimuse muutmisest või tegevusloa andmisest keeldumisest. Kliimaministeeriumi teavitamise kohustus on vajalik, et tagada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavate tegevuste ja nendega seotud haldusotsuste üle keskne ülevaade ning BBNJ kokkuleppes tulenevate riiklike kohustuste täitmine. Teave keskkonnamõju hindamise algatamise, tegevusloa andmise, selle tingimuste muutmise või loa andmisest keeldumise kohta võimaldab Kliimaministeeriumil koordineerida pädevate asutuste tegevust, pidada vajalikku arvestust ning täita rahvusvahelise teabevahetuse ja aruandluse kohustusi. Samuti aitab teabe õigeaegne edastamine tagada otsuste läbipaistvuse ja merekeskkonna kaitsega seotud meetmete järjepideva rakendamise.

Lõike 4 kohaselt võib Kliimaministeerium esitada märkusi teabevõrgustikus avaldatud otsuse kohta, mis käsitleb BBNJ kokkuleppe kohase keskkonnamõju hindamise kohaldamist teise riigi jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluvale tegevusele, ja sellise tegevuse keskkonnamõju hindamise kohta. BBNJ kokkuleppe artikli 32 lõike 1 kohaselt antakse kõikidele riikidele, eelkõige külgnevatele rannikuriikidele ja muudele tegevuskohaga külgnevatele riikidele, mis on potentsiaalselt tegevusest enim mõjutatud riigid, ning sidusrühmadele niivõrd, kui see on teostatav, kavandatud ja tegelik võimalus osaleda teatava aja jooksul keskkonnamõju hindamise menetluses. Teavitamine ja osalemisvõimalused, sealhulgas märkuste esitamise kaudu, tuleb vastavalt vajadusele tagada kogu keskkonnamõju hindamise menetluse vältel, sealhulgas siis, kui artikli 31 lõike 1 punkti b kohaselt määratakse kindlaks keskkonnamõju hindamise ulatus, ja siis, kui artikli 33 kohaselt on koostatud keskkonnamõju hindamise aruande kavand, enne kui tehakse otsus tegevuse lubamise kohta.

Kuna BBNJ kokkuleppe kohaselt on riikide osalemine keskkonnamõju hindamise menetlustes tagatud läbivalt, antakse Kliimaministeeriumile pädevus esitada märkusi teabevõrgustikus avaldatud otsuste ja keskkonnamõju hindamise dokumentide kohta, et Eesti saaks kasutada

BBNJ kokkuleppest tulenevat õigust väljendada oma seisukohti ning juhtida tähelepanu võimalikele keskkonnariskidele, puudustele hindamises või vajadusele täiendavate leevendusmeetmete järele. Sellega toetatakse rahvusvahelist koostööd, läbipaistvat otsustusprotsessi ning merekeskkonna kõrgetasemelist kaitset.

Punktiga 7 nähakse ette seaduse täiendamine uue §-ga 30², mis käsitleb riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise teavitamismõndeid. Keskkonnamõju hindamise alaste menetluste ja otsustuste avalikustamine ning osalemise tagamine on keskne põhimõte BBNJ kokkuleppe IV osas. BBNJ kokkuleppe kohaselt tuleb üldsuse teavitamine ja osalemisvõimalused tagada kogu keskkonnamõju hindamise menetluse vältel ning selleks kasutatakse keskset platvormi (teabevõrgustik). Vastavalt BBNJ kokkuleppe artikli 32 lõikele 7 jäetakse teavitamisel välja konfidentsiaalne või ärisaladusega seotud teave.

Lõikes 1 kehtestatakse otsustaja kohustus teabevõrgustiku kaudu:

- teavitada kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise algatamisest ja algatamata jätmisest (BBNJ kokkuleppe artikli 32 lõige 1);
- avaldada keskkonnamõju hindamise algatamata jätmise otsuse eelnõu ja eelhinnang (BBNJ kokkuleppe artikkel 31 lõige 1 p a i));
- avaldada keskkonnamõju hindamise aruande kavand (BBNJ kokkuleppe artikli 33 lõige 3);
- avaldada keskkonnamõju hindamise aruanne (BBNJ kokkuleppe artikli 33 lõige 5);
- teavitada tegevusloa andmisest või andmata jätmisest (BBNJ kokkuleppe artikli 34 lõike 3 teine lause).

Lõikega 2 defineeritakse teabevõrgustik. Teabevõrgustik on BBNJ kokkuleppe artiklis 51 nimetatud teabevõrgustik. Teabevõrgustiku täpsem kirjeldus on toodud eelnõu § 1 punkti 1 selgituste juures.

Punktiga 8 täiendatakse seadust paragrahviga 30³ riikide ning nendega konsulteerimise kohta vastavalt BBNJ kokkuleppe nõuetele.

Lõike 1 kohaselt sätestatakse, et kui kavandatav tegevus toimub riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, teavitab otsustaja keskkonnamõju hindamise programmi avalikust väljapanekust ja avalikust arutelust elektrooniliselt või liht- või tähtkirjaga 14 päeva jooksul seaduse § 16 lõike 1² kohase kontrolli tulemuste selgumisest arvates tegevusest potentsiaalselt enim mõjutatud:

- 1) rannikuriike, mille puhul võib mõistlikult eeldada, et tegevus mõjutab nende suveräänsete õiguste kasutamist, mis on seotud loodusvarade uurimise, kasutamise, säilitamise või majandamisega;
- 2) riike, mis viivad kavandatud tegevuse alal ellu inimtegevust, sealhulgas majandustegevust, mille puhul võib mõistlikult eeldada, et kavandatud tegevus neid mõjutab.

Sätte sissejuhatav lause esimene pool (teavitamise mehhanism ja tähtaeg) vastab § 16 lõike 3 esimese lause tingimustele ning alapunktid (mõjutatud riikide valik) BBNJ kokkuleppe artikli 32 lõikele 2.

Lõike 2 kohaselt, kui kavandatav tegevus toimub riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel asukohas, mis on täielikult ümbritsetud riikide majandusvöönditega, korraldab otsustaja lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatule selliste riikidega eelnevad konsultatsioonid. Säte vastab BBNJ artikli 32 lõikes 6 sätestatud tingimustele.

Lõike 3 järgi lepivad otsustaja ja lõikes 2 nimetatud riik kokku:

- 1) konsultatsioonide korra ja ajakava;
- 2) riigi avalikkuse ja asutuste teavitamise ning neile piisava aja andmise riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise programmi ja aruande kohta arvamuse avaldamiseks;
- 3) millal tuleb riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamise käigus esitatud ettepanekud, vastuväited ja küsimused esitada riigile temalt arvamuse saamiseks;
- 4) milliste otsuste eelnõud tuleb esitada mõjutatavale riigile temalt arvamuse saamiseks.

Säte on analoogne piiriülese keskkonnamõju hindamist käsitleva KeHJS § 30 lõikele 7.

Lõike 4 kohaselt tuleb mõjutatavale riigile anda arvamuse avaldamiseks aega vähemalt 30 päeva. Otsustaja peab otsuse tegemisel arvestama nimetatud riigi arvamusega. Kohustus arvestada mõjutatud riigi arvamusega tuleneb BBNJ kokkuleppe artikli 31 lõike 1 punkti a) alapunktist iii) ning artikli 32 lõikest 5. Lisaks peab otsustaja edastama mõjutatavale riigile ettepanekute või vastuväidete arvesse võtmise selgitused või arvestamata jätmise põhjendused ning vastused küsimustele. Samuti kehtestatakse otsustaja kohustus võimalusel arvestada teabevõrgustiku kaudu teiste riikide ning teadus- ja tehnilise organi poolt esitatud märkusi, koostada neile vastused ning põhjendatud vajadusel muuta otsuse eelnõu, mis vastab BBNJ kokkuleppe artikli 31 lõike 1 punkti a) alapunktides iii) ja v) sätestatule.

Lõikes 5 defineeritakse teadus- ja tehniline keham, mis on BBNJ kokkuleppe artiklis 49 nimetatud ekspertidest koosnev keham, millel on peamiselt nõustav roll – piiratud suutlikkusega riigid saavad organilt nõu küsida keskkonnamõju hindamisega seotud küsimustes, samuti töötavad nad läbi keskkonnamõju hindamise aruandeid ning töötavad välja suuniseid ja standardeid.

Lõike 6 kohaselt teavitab otsustaja tegevusloa andmisest või andmata jätmisest riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamises osalenud riike. Sätte eesmärk on tagada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavate tegevuste keskkonnamõju hindamise menetluse läbipaistvus ning rahvusvaheline teabevahetus BBNJ kokkuleppe raames. Tegevusloa andmisest või andmata jätmisest osalenud riikide teavitamine võimaldab tagasisidestada hindamise tulemusi, tagab menetluse terviklikkuse ning aitab kaasa teiste riikide õigusele saada teavet otsustuse lõpptulemuse kohta.

Lõikega 7 sätestatakse riigi võimalus osaleda teiste riikide poolt kavandatavate tegevuste keskkonnamõju hindamises ja konsultatsioonides. Sätte kohaselt teavitab Kliimaministeerium riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju päritoluriiki soovist osaleda riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamises ja konsultatsioonide vajalikkusest päritoluriigi määratud ajaks. Kliimaministeerium avalikustab keskkonnamõju hindamise programmi oma veebilehel ning teavitab Keskkonnaametit. Teavituse sisu peab vastama käesoleva seaduse § 16 lõikele 4. Kliimaministeerium esitab keskkonnamõju hindamise programmi kohta esitatud ettepanekud ja vastuväited riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava tegevuse keskkonnamõju päritoluriigile.

Kliimaministeeriumile antakse keskne roll Eesti osalemise koordineerimisel, sealhulgas õigus teatada soovist osaleda hindamises ja konsultatsioonide vajalikkusest teavitamisel keskkonnamõju päritoluriigi määratud tähtaja jooksul. Keskkonnamõju hindamise programmi avalikustamine ning Keskkonnaameti teavitamine tagab riigisisese asutustevahelise infovahetuse ja avalikkuse kaasamise. Ettepanekute ja vastuväidete edastamine päritoluriigile võimaldab Eesti seisukohtade arvestamist rahvusvahelises menetluses ning toetab merekeskkonna kaitse ja läbipaistva otsustusprotsessi eesmäärke vastavalt BBNJ kokkuleppe

nõuetele. Avalikkuse kaasamine ja esitatud ettepanekute ning vastuväidete edastamine päritoluriigile võimaldab arvestada Eesti huvide ja võimalike keskkonnamõjudega, mis võivad ka Eestit mõjutada. Kuigi lähimad avamerealad on Eestist väga kaugel ning eeldatavasti ei ole lokaalsetel tegevustel mõju Eesti keskkonnale, ei saa tehnoloogia arenedes tulevikus võimalikku mõju siiski eitada. Regulatsioon lähtub BBNJ kokkuleppe artiklist 32, mis näeb ette avalikkuse teavitamise ja konsulteerimise korra, ning artikli 31 lõike 1 punkti a alapunktist ii, mille kohaselt on osalistel õigus esitada oma seisukohad teise riigi jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluva kavandatava tegevuse kohta. Seeläbi tagatakse Eesti võimalus osaleda rahvusvaheliste merekeskkonda mõjutavate tegevuste hindamisel läbi ühtse kontaktpunkti, kes vajadusel koordineerib riigi seisukohti.

Punktiga 9 täiendatakse seadust §-ga 46¹, mis käsitleb keskkonnamõju strateegilise hindamise erisusi riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel.

Lõikes 1 sätestatakse, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatava keskkonnamõju strateegilisel hindamisel juhindutakse BBNJ kokkuleppes ja käesolevas seaduses sätestatud tingimustest, arvestades käesolevast paragrahvist tulenevaid erisusi. Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju strateegilist hindamist käsitleb BBNJ kokkuleppe artikkel 39, mille lõike 1 kohaselt kaaluvad osalised üksi või koostöös teiste osalistega keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimist kavade ja programmide puhul, mis on seotud nende jurisdiktsiooni või kontrolli alla kuuluvate tegevustega, mis viiakse läbi riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, et hinnata selliste kavade või programmide ning alternatiivide võimalikku mõju merekeskkonnale. Sätte eesmärk on tagada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavate tegevuste keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisel selge ja ühtne õiguslik alus.

Lõikes 2 sätestatakse, et otsustaja võtab riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel keskkonnamõju hindamisel arvesse asjakohaseid strateegiliste keskkonnamõju hindamiste tulemusi, kui need on kättesaadavad. Säte vastab BBNJ kokkuleppe artikli 30 lõikele 3.

Lõike 3 kohaselt on Kliimaministeeriumil õigus täita ülesandeid, mis on seotud osalemisega riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavate tegevuste keskkonnamõju strateegilistes hindamistes, mida viib läbi teine BBNJ kokkuleppe osaline. Sätte eesmärk on anda Kliimaministeeriumile selge pädevus osaleda BBNJ kokkuleppes tulenevates riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel strateegilise keskkonnamõju hindamise menetlustes, mida viivad läbi teised osalisriigid. See võimaldab Eestil kasutada rahvusvahelisest õigusest tulenevat osalemisõigust, esitada seisukohti ning kaitsta Eesti huve ja merekeskkonna kaitse eesmärgi olukordades, kus kavandatavad kavad ja programmid võivad mõjutada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävaid merealasid.

Kooskõla Eesti Vabariigi põhiseadusega

Kehtivas õiguskorras ei ole riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel tegevuste läbiviimine olnud üldjuhul reguleeritud ning siseriiklikult on olnud nõutav tegevusloa saamine vaid riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatel merealadel tegevuste kavandamisel. Erandiks on VeeS § 177 lõige 5, mis sätestab, et väljaspool Läänemerd võib merre kaadata ka muid aineid ja asju loa alusel. Teadaolevalt ei ole sellist luba regulatsiooni jõustumisest saadik siiski kunagi taotletud. Seetõttu on käesoleva eelnõuga kehtestatavad tegevusloa nõuded ja seeläbi keskkonnamõju hindamise menetluse läbiviimine uued kohustused, mis mõjutavad Eesti Vabariigi põhiseaduses (PS) sätestatud isikute põhivabadust, milleks on ettevõtlusvabadus (§ 31).

PS § 31 sätestab, et Eesti kodanikel on õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikega ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel.

Esemeline kaitseala: õigus tegeleda majandustegevusega, teenida tulu ja korraldada oma ettevõtlust oma äranägemise järgi võimalikult vähese riigipoolse sekkumisega.

Isikuline kaitseala: Eesti kodanikud, Eestis viibivad välisriikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud. PS § 9 lõike 2 kohaselt laienevad põhiseaduses loetletud õigused, vabadused ja kohustused juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Ettevõtlusvabadus on kahtlemata kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkidega ja sellise vabaduse olemusega, mistõttu kuuluvad ka juriidilised isikud ettevõtlusvabaduse isikulisel kaitsealasse.

Riive: kehtivas õiguskorras ei ole riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel tegevuste läbiviimine olnud üldjuhul reguleeritud ning siseriiklikult on olnud nõutav tegevusloa saamine vaid riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatel merealadel tegevuste kavandamisel. Seetõttu on seni olnud avamerel ja süvamerepõhjas kavandatavad tegevused reguleerimata, st siseriikliku õiguse kohaselt ei ole ettevõtluse vaates tulnud sellisteks tegevusteks üldjuhul luba saada. Kuigi tõenäosus, et Eesti kodanikud või Eestis registreeritud juriidilised isikud Eestist kaugetes asukohtades avamerel olulise mõjuga tegevusi ette võtavad, on väike, muutub selliste tegevuste läbiviimine tegevusloa kohustuse ja keskkonnamõju hindamise menetluse läbiviimisega edaspidi siiski teoreetiliselt aeganõudvamaks ja suurendab isikute halduskoormust, mistõttu kujutab see endast ettevõtlusvabaduse riivet.

Riive õigustus: PS § 31 teine lause sätestab, et seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Käesoleva seaduseelnõuga sätestatakse selle õiguse kasutamise tingimused riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, mistõttu seadusliku aluse nõue on täidetud. Kuna PS § 31 ei sätesta ettevõtlusvabaduse kui põhiõiguse piiramisel tingimusi, peab piirang olema kooskõlas muude PS sätetega, st piirang ei tohi olla PS muude sätetega vastuolus.

Riigikohtu selgituse kohaselt annab § 31 teine lause seadusandjale suure vabaduse reguleerida ettevõtlusvabaduse kasutamise tingimusi ja seada sellele piiranguid. Ettevõtlusvabaduse piiramiseks piisab igast mõistlikust põhjusest (RKHKo 11.04.2016, 3-3-1-75-15). See põhjus peab johtuma avalikust huvist või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusest, olema kaalukas ja enesestmõistetavalt õiguspärane. Ettevõtlusvabadust riivab iga abinõu, mis takistab, kahjustab või kõrvaldab mõne ettevõtlusega seotud tegevuse. Ettevõtlusvabaduse piirangud ei tohi kahjustada seadusega kaitstud huvi või õigust rohkem, kui seda normi legitiimse eesmärgiga saab põhjendada. Kasutatud vahendid peavad olema proportsionaalsed soovitud eesmärgiga.⁹

PS § 53 kohaselt on igaüks kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda. Keskkond on omandiülene üldine õigushüve, mida kaitstakse avalikes huvides. Keskkonnaõiguses tuntud loodusvarade säästliku kasutamise põhimõttele lisaks tuleneb säästmiskohustusest ka vältimispõhimõte, mis nõuab, et ohte keskkonnale tuleb vältida. Keskkonna säästmise põhimõttega on vastuolus nii keskkonnaressursside ebaotstarbekas ja keskkonna kõrgetasemelise kaitse vajadusi mitteamestav kasutamine kui ka tegevus, millest lähtub oht keskkonnale ülemääraste kahjustuste tekkeks. Ka keskkonnaõiguses tunnustust leidnud ettevaatusprintsipi põhiseaduslik õigustus on seotud säästmiskohustusega. Keskkonna säästmine ei ole tulemuslik, kui piisavate teadmiste puudumise korral või muul põhjusel ettevaatamatusest keskkonnale kahju tekitatakse. Ettevaatusprintsipi kohaselt tuleb

⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2020. SA Iuridicum. § 31. Kättesaadav: https://pohiseadus.ee/sisu/3474/paragrahv_31

keskkonnariske kohaste ettevaatusmeetmete abil võimalikult suurel määral vähendada, rakendades selleks sobivaid meetmeid, eelkõige parimat võimalikku tehnikat ja parimat keskkonnatava. Otsuste tegemisel, mis võivad mõjutada keskkonnaseisundit, tuleb välja selgitada keskkonnamõju, selleks vajadusel asjakohase menetluse (nt keskkonnamõju hindamine) läbiviimisega. Säästmispõhimõtte täitmiseks on isik kohustatud olema teadlik tema tegevusega kaasnevatest keskkonnoahutustest. Keskkonnakaitseks kehtestatav regulatsioon peab käima ajaga kaasas ning on loomulik, et isikute kohustused elu- ja looduskeskkonna säästmisel järk-järgult muutuvad või täpsustuvad. PS §-dest 5 ja 53 tulenevad keskkonnakaitselised põhimõtted ja kohustused võivad õigustada ka isikute põhiõiguste, näiteks ettevõtlusvabaduse (§ 31) või omandipõhiõiguse (§ 32) riiveid.¹⁰

PS § 5 sätestab, et Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult. Säte on analoogne mereõiguse konventsiooni preambulis sätestatuga, mille kohaselt on avamere loodusvarad kogu inimkonna ühisvara, mida tuleb kasutada õiglaselt ja säästlikult. PS § 5 kommentaarides tuuakse välja, et keskkonnakaitse põhimõtete seas on veel säästva arengu edendamine, et kindlustada tervise- ja heaoluvajadustele vastav keskkond praegusele põlvele ja tulevastele põlvedele, keskkonnakaitse terviklikkus ja kõrge tase. Seega on §-st 5 tuletatav ka suunis riigile valdkonna arenguga kaasas käia, kujundada vastav õiguskord ning hoida seda ajakohasena, arvestades keskkonnaprobleeme, teaduse ja tehnika arengut ning riigi ja ühiskonna vajadusi ning võimalusi.¹¹

BBNJ kokkuleppe IV osas sätestatud riigi jurisdiktsiooni alt välja jääva mereala tegevuse keskkonnamõju hindamine ja sellele järgneva loamenetluse tulemus võib kujutada endast halduskoormust, mida seni enamjaolt ei eksisteerinud, ning piirata teatud ettevõtlustegevusi sarnaselt täna riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatel aladel toimuvate tegevuste puhul. Samas ei ole keskkonnamõju hindamine ainult halduslik lisakohustus, vaid vältimatu vahend merekeskkonna ja elurikkuse tõhusaks kaitseks nii riigisiselt kui ka globaalsel tasandil ning seetõttu ettevõtlusvabaduse riivena siiski põhjendatav ja vajalik.

Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel läbi viidavate ja mõju omavate tegevuste loastamine ja keskkonnamõju hindamine on esiteks vajalik keskkonna kui avaliku hüve kaitseks ning seondub ka ettevaatusprintsipiga. Põhiseaduse §-dest 5 ja 53 tuleneb, et loodusvarad on rahvuslik rikkus ning igaühel on kohustus keskkonda säästa. See hõlmab nii säästva kasutamise kui ka vältimispõhimõtte järgimist. BBNJ kokkulepe laiendab selle loogika riigi jurisdiktsioonist väljapoole jäävatele merealadele, mida käsitatakse sisuliselt kogu inimkonna ühisvarana. Seetõttu on keskkonnamõju hindamine vajalik instrument, et tagada nende alade kasutamine kooskõlas säästva arengu ja kõrgetasemeliste keskkonnakaitse-eesmärkidega. Keskkonnakaitse ei ole võimalik ilma piisava teadmisseta tegevuste mõjudest. Kui tegevuse võimalik mõju ei ole täielikult teada, tuleb riske hinnata ja ennetada, mis toetab ettevaatusprintsipi.

Kuigi eelnõus ette nähtud regulatsiooni kohaselt tekib keskkonnamõju hindamise kohustus ka riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel, mis kujutab endast halduskoormust, ja hindamise tulemuste alusel võidakse piirata või mitte lubada teatud tegevusi (nt kui tuvastatakse oluline negatiivne mõju), on selline lahendus siiski põhjendatud, kuna see aitab tagada keskkonna ja elurikkuse kaitset ning põhineb avalikul huvil ja teiste isikute õiguste kaitsel. Ilma mõjude hindamiseta ei ole võimalik ka keskkonnakahju ennetada või leevendada. Vastavalt BBNJ kokkuleppe tingimustele tagatakse ka läbipaistev ja kaasav otsustusprotsess, sest BBNJ

¹⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2020. SA Iuridicum. § 53 Kättesaadav: https://pohiseadus.ee/sisu/3474/paragrahv_53

¹¹ Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2020. SA Iuridicum. § 5. Kättesaadav: https://pohiseadus.ee/sisu/3474/paragrahv_5

kokkulepe näeb ette teiste riikide ja teadusasutuste kaasamise ning seisukohtade esitamise võimaluse. See on eriti oluline globaalsete ühishüvede puhul, kus ühe riigi tegevus võib mõjutada teisi. Seega aitab regulatsioon tagada õiguspärase, läbipaistva ja teaduspõhise otsustamise riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimuvate tegevuste lubatavuse suhtes.

Riive materiaalsed nõuded: eelnõus sisalduv regulatsioon võetakse vastu seadusena Riigikogu poolt, mistõttu parlamendireservatsiooni põhimõte (PS § 3) on täidetud. PS § 13 kohaselt peavad normid olema piisavalt arusaadavad. PS § 11 sätestab proportsionaalsuse põhimõtte, st et õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Sobivus. Sobiv on meede, mis soodustab legitiimse eesmärgi saavutamist. Sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne meede, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.¹² Ilma tegevusloa nõudeta ei ole võimalik tagada kavandatavate tegevuste eelnevat kontrolli ega hinnata nende võimalikku mõju merekeskkonnale. Samuti ei teki tegevusloa kohustuse puudumisel üldjuhul keskkonnamõju hindamise kohustust, mistõttu puudub võimalus tuvastada tegevusega kaasnevaid keskkonnariske ning kavandada meetmeid võimaliku kahju vältimiseks, vähendamiseks või leevendamiseks. Seetõttu on eelnõuga kehtestatav tegevusloa nõue ja seeläbi keskkonnamõju hindamise kohustus sobiv ja vajalik meede, mis aitab kaasa merekeskkonna kaitse ning BBNJ kokkuleppes tulenevate kohustuste täitmise eesmärgi saavutamisele.

Vajalikkus. Meede on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava meetmega, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.¹³ Vähem koormavat, kuid sama tõhusalt eesmärki saavutavat meetet eelnõu koostamise käigus ei tuvastatud. Ainuüksi teavitamis- või aruandluskohustus ei võimaldaks hinnata tegevuse mõju enne selle alustamist ega tagaks võimalust seada tegevusele riigi poolt keskkonnakaitse tingimusi või keelata tegevust juhul, kui selle mõju merekeskkonnale võib olla lubamatult suur.

Mõõdukus. Meetme mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Otsustav on see, kas meetmega saavutatud legitiimne eesmärk (kasu) kaalub üles riivest tingitud kahju.¹⁴ Tegevusloa ja keskkonnamõju hindamise põhimõtted on Eesti õiguskorras juba väljakujunenud ning neid kohaldatakse riigi jurisdiktsiooni alla kuuluvatel merealadel ja muude keskkonda mõjutavate tegevuste puhul. Eelnõuga ei kehtestata sisuliselt uut tüüpi kohustusi, vaid laiendatakse olemasoleva regulatsiooni põhimõtteid tegevustele, mida kavandatakse riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel. Seega ei ole ettevõtjatele ja teistele tegevuste elluviijatele kaasnev halduskoormus ebaproportsionaalne, eriti arvestades tegevustega kaasneva võivat olulist mõju merekeskkonnale ning avalikku huvi mere bioloogilise mitmekesisuse kaitse vastu.

Kokkuvõttes on eelnõu koostaja seisukohal, et eelnõuga kehtestatav regulatsioon on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega.

III Veeseaduse muutmine

¹² Kalmo, H., Kask, O. PS § 11 kommentaarid, p 31.

¹³ Samas.

¹⁴ Samas, p-d 31 ja 51.

Eelnõuga täiendatakse veeseaduse § 187 punktiga 20. VeeS § 187 käsitleb veeloa kohustust ning nimetab ära tegevused, mille puhul tuleb saada veeluba. Täienduse kohaselt on edaspidi veeluba nõutav ka juhul, kui riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel rajatakse ehitisi või toimub nafta või gaasi ammutamine või selle võimaldamiseks vajalikud tegevused, näiteks puurimine, merepõhja ettevalmistamine ning veelaste torujuhtmete või muu tootmiseks vajaliku taristu rajamine. Muudatuse eesmärk on tagada, et ka selliste tegevuste mõju merekeskkonnale hinnatakse ning nende üle toimub veeseaduse alusel asjakohane riiklik järelevalve.

Regulatsiooni eeskujuks on võetud Soome merekaitseadus, mille kohaselt ei tohi Soome kodanik ega Soomes registreeritud juriidiline isik väljaspool Soome majandusvööndit asuval avamerel püstitada ehitisi ega uurida, kasutada naftat või gaasi või kasutada avamerd muul viisil ilma kohaliku keskkonnaametiga (*Suomen Ympäristökeskus*) loata. Regulatsioon on lahtine, st luba on vaja ka juhtudel, mis ei ole konkreetselt tegevustena nimetatud, kuid mis võivad põhjustada mere saastumist.¹⁵

Kuna süvamerepõhjas kaevandamine on reguleeritud ÜRO mereõiguse konventsiooni XI osas ning Rahvusvahelise Süvamere Organisatsiooni reeglistikuga, ei vaja süvamerepõhjas kaevandamine eraldi käsitlemist BBNJ kokkuleppe rakendamisel. Samuti, kuivõrd ehitiste rajamine on ehitusseadustikus seotud konkreetse maa-ala kasutamisega, mis jääb riigi jurisdiktsiooni alla ning kuivõrd avamerel ehitamise puhul on BBNJ kokkuleppe eesmärgist tulenevalt vajalik hinnata vaid keskkonnamõjusid, ei ole otstarbekas käesoleva eelnõuga muuta ehitusseadustikku, vaid piisab veeloa kohustuse kehtestamisest. Avamerel või süvamerepõhjas kavandatavate tegevuste veeloa menetlemisel lähtutakse kehtivast VeeS regulatsioonist.

Veeseaduse muudatuste osas kehtib käesoleva seletuskirja 3. peatüki II osas (keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse muutmine) kirjeldatud eelnõu põhiseaduspärasuse analüüs, mistõttu seda siin ei taasesitata.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus kasutatavad uued mõisted on defineeritud eelnõu tekstis. Uute mõistetenäiteks on kasutusel BBNJ kokkuleppes kasutatavad mõisted: geneetilised ressursid; geneetiliste ressursside kasutamine; juurdepääsu ja tulu jaotamise komitee; merekaitseala; piirkonnapõhine majandamisvahend; sekretariaat; standardne BBNJ-partiitunnus; teabevõrgustik. Mõiste “riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävad merealad” tuleneb mereõiguse konventsioonist, ent kuna see on eelnõus läbivalt kasutuses, on seda eelnõu parema arusaadavuse eesmärgil eelnõu tekstis korratud.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Euroopa Liit on ainus organisatsioon, mis on kokkuleppe allkirjastanud. Euroopa Liit allkirjastas kokkuleppe 20. septembril 2023 vastavalt Nõukogu otsusele (EL) 2023/1974¹⁶ ning kiitis selle sõlmimise heaks 17. juulil 2024 vastavalt

¹⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle merten biologisen monimuotoisuuden suojelusta ja kestävästä käytöstä kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisilla alueilla tehdyn, Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen alaisen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi merensuojelulain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2025/9#bills>

¹⁶ Nõukogu otsus (EL) 2023/1974, 18. september 2023, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe Euroopa Liidu nimel allkirjastamise kohta.

Nõukogu otsusele (EL) 2024/1830.¹⁷ Heakskiitmisel kiideti heaks ka deklaratsioon vastavalt kokkuleppe artiklile 70 ja artikli 10 lõikele 1 selle kohta, et EL rakendab artikli 10 lõike 1 teises lauses sätestatud tagasiulatuva mõju erandit, mistõttu kohaldatakse kokkulepet liidus ainult sellise tegevuse suhtes, mis on seotud riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade merelist päritolu geneetiliste ressurssidega ja selliste ressursside digitaalsete järjestusandmetega, mis on kogutud ja loodud pärast seda, kui kokkulepe on liidu suhtes jõustunud.¹⁸ Kokkuleppe sõlmimise heakskiitmisel deklareeris EL vastavalt artiklile 67 ka EL-i ja selle liikmesriikide vahelise pädevuse jaotuse põhimõtted¹⁹.

Euroopa Liit osales aktiivselt BBNJ kokkuleppe läbirääkimistel, mille käigus Euroopa Komisjon tagas, et läbirääkimised kokkuleppe teksti üle olid täielikult kooskõlas asjakohaste Euroopa Liidu õigusnormide ja tegevuspõhimõtetega valdkondades, mis on selle kokkuleppega hõlmatud (keskkonnapoliitika, meretranspordipoliitika, ühine kalanduspoliitika, siseturupoliitika, ühine kaubanduspoliitika, teadus- ja tehnoloogiaarenduse poliitika, kliimapolitiitika ja muud asjakohased poliitikavaldkonnad), ning asjakohaste kahe- ja mitmepoolsete kokkulepetega, mille osaline Euroopa Liit on. Kuna BBNJ kokkulepe on mereõiguse konventsiooni rakenduskokkulepe ja konventsioon on juba osa Euroopa Liidu õigustikust, tagas Euroopa Komisjon ka selle, et peeti kinni konventsiooni sätetest ja selles sätestatud õiguste ja kohustuste tasakaalust, mis kajastuvad ka Euroopa Liidu õigustikus, ning et läbirääkimiste tulemus on mereõiguse konventsiooniga kooskõlas. Elurikkuse kaitse ja kestlik kasutamine on üks ELi peamisi prioriteete ning kooskõlas Euroopa roheline kokkuleppe ja ELi ookeanide majandamise tegevuskava käsitleva ühisteatise eesmärkidega.²⁰

Euroopa Komisjon on ette valmistamas direktiivi kokkuleppe rakendamiseks vajaminevate õigusnormide kehtestamiseks EL-is, kuid selle õigusakti sisu ei ole veel täpsemalt kokku lepitud²¹. Vastavalt direktiivi sisule võib olla vajalik täiendav LKS-i või KeHJS-i muutmine.

Arvestada tuleb, et BBNJ kokkuleppe III osas käsitletud merekaitsealade moodustamise ettepaneku menetlus võib, juhul, kui see mõjutab EL-i ainupädevuses olevaid küsimusi, olla käsitletav liidusisesele ka kui EL-i pädevuses olev otsus. BBNJ kokkuleppe IV osas käsitletud keskkonnamõju hindamist peetakse EL-i ja liikmesriikide jagatud pädevuses olevaks küsimuseks, mistõttu IV osa rakendamine on üldjuhul liikmesriigi pädevuses. Sellest hoolimata eeldatakse, et liikmesriigid teevad neis küsimustes omavahel ja Euroopa Komisjoniga tihedat koostööd.

6. Seaduse mõju

I Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt kogutud geneetiliste ressursside kohta teabe esitamise, hoiustamise ning aruandluse nõuded

¹⁷ Nõukogu otsus (EL) 2024/1830, 17. juuni 2024, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe Euroopa Liidu nimel sõlmimise kohta.

¹⁸ Euroopa Liidu erand vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitava, riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kokkuleppe artiklile 70 koostöimes artikli 10 lõikega 1, OJ L, 2024/1833.

¹⁹ Euroopa Liidu pädevust puudutav deklaratsioon vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni alusel sõlmitud, väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitset ja kestlikku kasutamist käsitleva kokkuleppe artikli 67 lõikele 2, OJ L, 2024/1832.

²⁰ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade mere elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise kohta. [IMMC.COM%282025%29173%20final.EST.xhtml.1_ET_ACT_part1_v2.docx](https://www.immc.com%282025%29173%20final.EST.xhtml.1_ET_ACT_part1_v2.docx)

²¹ *Ibid.*

Mõju sihtrühm: mere geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamisega seotud Eesti kodanikud, ettevõtjad, teadus- ja arendustegevusasutused.

Sihtrühma suurus: teadus- ja haridusasutustest võivad riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel geneetiliste ressursside kasutamisega tõenäoliselt olla seotud Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Maaülikool. Äriregistri andmetel tegeleb Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) koodiga 21201 (ravimpreparaatide tootmine) 14 ettevõtjat. EMTAK koodiga 72101 (teadus- ja arendustegevus loodus- ja tehnikateaduste vallas) kaetud tegevustega tegeleb Eestis 826 ettevõtjat, ent kood hõlmab väga laia suunitlusega teadus- ja arendustegevust, mille üheks osaks on ka DNA sekveneerimine bioloogiliste protsesside alusuuringuteks, samuti loomageneetika teadusuuringud. Sihtrühma suurst on kokkuvõttes raske hinnata, sest riigil on seni puudunud ülevaatlikud andmed riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamise kohta. Äriregistri andmed EMTAK koodide põhjal annavad küll aimu laiemalt sellealasest ettevõtlusest ja teadus-arendustegevusest, kuid ei võimalda tuletada suurusjärku konkreetset riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamisega tegelevate ettevõtjate ja asutuste kohta.

Eelnõu koostamise raames on konsulteeritud Tartu Ülikooli loomaökoloogia teadlastega, kelle sõnul on kõik seonduvad proovikogumised jäänud riikide majandusvöönditesse, aga välistada ei saa, et tulevikus on plaanis koguda bioloogilisi või geneetilisi proove avamerelt ja sügavikualadelt. Tallinna Tehnikaülikooli teadlastele teadaolevalt ei ole keegi kogunud proove avamerelt. Seega võib eeldada, et seni on selline tegevus toimunud Eestis tervikuna äärmiselt väikese mahuga.

Mõju kirjeldus: suureneb sihtrühma halduskoormus. Teabevõrgustikule edastatava teabe maht geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamise kohta võib olla märkimisväärne, kuid andmete esitamine toimub üldjuhul ühekordselt ning teavet tuleb ajakohastada üksnes juhul, kui eelnevalt esitatud andmed oluliselt muutuvad. Seeläbi välditakse ebaproportsionaalset halduskoormust ning tagatakse andmete asjakohasus.

BBNJ kokkuleppe rakendamisel kasutatav teabevõrgustik on oma olemuselt võrreldav Nagoya protokollil alusel toimiva süsteemiga, mida Euroopa Liidus toetatakse ka Declare süsteemi kaudu. Seetõttu ei ole ette näha olulisi tehnilisi ega praktilisi raskusi andmete esitamisel ega ülemäärast ajakulu. Mõju sagedus sõltub geneetiliste ressursside kogumise intensiivsusest ja projektide arvust. Kui isik osaleb mitmes projektis, võib tekkida vajadus mitmeks teavituseks, kuid praktikas toimub suurem osa tegevusest ilmselt rahvusvaheliste projektide raames, kus andmete esitamise eest vastutab sageli projekti juhtivpartner, kes ei pruugi olla Eestiga seotud. Sellistel juhtudel võib Eesti isikute otsene halduskoormus olla väike või puududa täielikult.

Samas parandab süsteemi ühtne ja rahvusvaheliselt kättesaadav andmevahetus Eestiga seotud isikute ligipääsu teabele ning suurendab teadlikkust erinevatest geneetiliste ressursside kogumise ja kasutamise projektidest.

Mõju olulisus: mõju ulatus on pigem väike, sest kavandatav regulatsioon ei mõjuta laiemalt ettevõtjate ja teadusarendusasutuste tegevust või toimemudelit, ning mõju sagedus on madal, sest mõju avaldub vaid juhul, kui tegeletakse regulatsioonis kirjeldatud toimingutega. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise riske ei nähtu.

Mõju sihtrühm: mere geneetiliste ressursside ja digitaalsete järjestusandmete hoiustamisega seotud Eesti asutused ja ettevõtjad.

Sihtrühma suurus: sihtrühma suurst on raske hinnata, sest seni on puudunud kohustus registreerida andmed riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade geneetiliste ressursside päritolu kohta. Eelnõu koostamisel konsulteeritud teadlaste sõnul hoiustatakse tänases praktikas proove konkreetse labori, osakonna või instituudi juures (külmruumid, laod jne) ning andmed proovide kohta on konkreetsete teadusgruppide hallata. Puuduvad kesksed andmebaasid. Proovimaterjali või DNA säilitamine on keerulisem kui järjestusandmete säilitamine, kuna inimesed võivad töölt lahkuda ja järgmisel teadlasel või instituudil ei ole huvi neid proove

säilitada ning aparatuur võib katki minna (näiteks proovide hoiustamiseks mõeldud sügavkülmläheb katki ja seal hoiustatud proovid muutuvad kasutamatuks). Samas ei saa ka nõuda, et kõik kogutud proovid sekveneeritaks, kuna teadusrahastuse puhul võib juhtuda, et pole piisavalt rahalisi vahendeid kõikide proovide sekveneerimiseks.

Mõju kirjeldus: suureneb sihtrühma halduskoormus. Kohustus registreerida hoidlas ja andmebaasis riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt kogutud geneetilise ressursi päritoluandmed eeldab täiendavat toimingut sellise hoidla või andmebaasi pidajalt ning võimalik, et ka väikesemahulist IT-arendust päritolu andmete registreerimise võimaldamiseks. Mõju sagedus sõltub sellest, kui palju on Eesti isikute kasutuses riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt kogutud geneetilisi ressursse, ent eelduslikult on tegemist väikese mahuga ning kohustus ei ole liigselt koormav. Lisaks lisandub kohustus esitada Kliimaministeeriumile aruandeid kõnealuste geneetiliste ressursside kohta iga kahe aasta tagant, ent kui selliseid ressursse ei ole hoiustatud, ei teki ka aruandluskohustust.

Mõju olulisus: mõju on ajutise iseloomuga ning avaldub üksnes juhul, kui selliseid ressursse hoiustatakse. Mõju ei ole tervikuna oluline.

Mõju sihtrühm: Kliimaministeerium.

Mõju kirjeldus: Kliimaministeeriumi ametnike halduskoormus võib vähesel määral suureneda seoses Kliimaministeeriumile edastatavate aruannete edastamise kohustusega teabevõrgustikule ning juurdepääsu ja tulu jaotamise komiteele. Nimetatud kohustused realiseeruvad siiski harva, iga kahe aasta tagant, ning Nagoya protokollis raames kasutusel oleva teabevõrgustiku näitel ei tohiks aruannete edastamine, kui selliseid aruandeid üldse tekib, olla liialt ajakulukas. Tõenäoliselt on mõju väiksem kui Nagoya protokollist tulenev mõju, sest BBNJ kokkuleppes puudub riigi kohustus tuvastada riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadel geneetiliste ressursside kogujaid või kasutajaid.

Mõju olulisus: mõju on ajutine ja vähene ning tervikuna Kliimaministeeriumi toimimise kontekstis ebaoluline.

II Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade piirkonnapõhiste majandamisvahendite ettepanekute esitamise ja menetlemise tingimused

Mõju sihtrühm: Eestis tegutsevad keskkonnakaitseorganisatsioonid, kõik era- ja juriidilised isikud.

Sihtrühma suurus: Eesti Keskkonnaühenduste Koja liikmeteks on kümme keskkonnaorganisatsiooni. Keeruline on hinnata, kui palju kohalikke keskkonnakaitsega tegelevaid organisatsioone või ka muid era- ja juriidilisi isikuid tegelevad või soovivad tegeleda laiemalt maailmamere kaitse teemadega, ent kindlasti on selline eesmärk Eestis esindatud ja võib ajas tänu teadlikkuse kasvamisele ka suureneda.

Mõju kirjeldus: esineb otsene positiivne mõju maailmamere kaitset edendavate keskkonnakaitseorganisatsioonide eesmärkide täitmisele, sest riigil on võimalik esitada ettepanekuid riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade piirkonnapõhiste majandamisvahendite, sh merekaitsealade loomiseks, Keskkonnaameti eelneval ettepanekul. Keskkonnakaitseorganisatsioonidel ja muudel isikutel on võimalik esitada oma ettepanekuid Keskkonnaametile. Seeläbi avarduvad organisatsioonide võimalused tegeleda laiemalt maailmamere kaitset puudutavate küsimustega üksi või ühiselt koostöös teiste sarnaste ja ka rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Mõju olulisus: mõju avaldub positiivsena, kuid ei ole ulatuslik ega õiguslikult või halduslikult koormav. Mõju on pigem toetav ja teadlikkust ning osalusvõimalusi suurendav.

Mõju sihtrühm: Keskkonnaamet, Kliimaministeerium.

Mõju kirjeldus: eelnõu järgi on Keskkonnaametil õigus teha ettepanekuid piirkonnapõhiste majandamisvahendite kehtestamiseks Kliimaministeeriumile. Kui riigisiselt esitatakse

Keskkonnaametile selliseid ettepanekuid, kaasneb Keskkonnaametile koormus ettepanekute hindamise ja pöördumistele vastamise osas. Kliimaministeerium peab otsustama riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävate merealade piirkonnapõhiste majandamisvahendite kehtestamise ettepanekute osas menetluse algatamise ning juhul, kui menetluse käigus otsustatakse, et piirkonnapõhise majandamisvahendi kehtestamine on põhjendatud, küsima mõjutatud riikidelt ja huvirühmadelt arvamust, esitama ettepaneku sekretariaadile ning osalema edasises otsustusprotsessis vastavalt BBNJ kokkuleppele koostöös Keskkonnaametiga. Kuna ettepaneku esitab Keskkonnaamet Kliimaministeeriumile, peab Keskkonnaamet kui merekeskkonna valdkonna ekspertasutus osalema edasises menetlustes ning konsultatsioonides ja vastama kirjalikult ettepaneku kohta esitatud seisukohtadele.

Mõju sagedus on madal, sest ilmselt ei teki Keskkonnaametil iseseisva algatusena olulisel määral ettepanekuid, arvestades, et kõige lähemad sellised alad, mida ettepanekud saaksid puudutada, asuvad väljaspool Läänemerd, Atlandi ookeani kirde- ja põhjaosas, ning selliste alade majandamise suhtes võivad ettepanekuid teha pigem aladele lähemal asuvad rannikuriigid või hoopis piirkondlikud organisatsioonid. Näiteks on Ühendkuningriigi ja Bermuda juhtimisel ettevalmistamisel Hamilton II deklaratsiooni lõpptekst, mille eesmärgiks on Sargasso mere kaitse alla võtmine BBNJ kokkuleppe raamistikus ette nähtud protseduuri kohaselt. Tegemist on mittesiduva dokumendiga, kuid selle läbirääkimistel osaleb ka Euroopa Liit.²²

Mõju olulisus: mõju on Keskkonnaameti ja Kliimaministeeriumi töökorraldust mõningal määral suurendav, kuid ei too kaasa olulist halduskoormuse kasvu ega vaja täiendavaid ressursse püsivalt. Mõju on ajutine ning sõltub piirkonnapõhiste majandamisvahendite kehtestamise ettepanekute esitamise sagedusest.

III Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimuvate tegevuste keskkonnamõju hindamise tingimused

Mõju sihtrühm: arendajad, eksperdid, avalikkus, sealhulgas keskkonnaorganisatsioonid.

Sihtrühma suurus: sihtrühma suurus sõltub kavandatavate projektide arvust ja võib ajas varieeruda.

Mõju kirjeldus: arendajatele ja ekspertidele kaasneb piiratud täiendav halduskoormus, mis seisneb menetlusedokumentide ettevalmistamises ja täiendava teabe esitamises juhul, kui kavandatav tegevus võib mõjutada merekeskkonda väljaspool riigi jurisdiktsiooni ning esineb keskkonnamõju eelhinnangu või keskkonnamõju hindamise kohustus. Keskkonnaorganisatsioonidel tekib parem võimalus saada teavet riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel kavandatavate tegevuste kohta.

Mõju olulisus: mõju on väheoluline, kuna mõjutatud isikute arv on piiratud ning BBNJ kokkuleppe kohaldamisalasse kuuluvad tegevused esinevad praktikas harva. Muudatused puudutavad peamiselt menetluslikke kohustusi ega muuda keskkonnamõju hindamise sisulisi hindamiskriteeriume ega tegevusloa andmise aluseid. Täiendav halduskoormus on vähene ning seda tasakaalustab suurem õigusselgus, parem teabe kättesaadavus ja tõhusam rahvusvaheline koostöö.

Mõju sihtrühm: otsustajad (tegevusloa andjad, nt Keskkonnaamet), asjaomased asutused, Kliimaministeerium.

Mõju kirjeldus: kuna keskkonnamõju hindamise sisuline protsess ei muutu, kaasneb mõju BBNJ kokkuleppest tulenevatest seadusemuudatustest eelkõige seoses teatud menetlustoimingutega (huvirühmade kaasamise, teavitamise ja konsulteerimise kord). Sellega kaasneb teatav halduskoormuse suurenemine ametiasutustele (sh otsustajatele, näiteks Keskkonnaametile), aga ka Kliimaministeeriumile seoses keskkonnamõju hindamise dokumentide teabevõrgustikus kättesaadavaks tegemise, teiste riikidega konsulteerimise ning

²² [HAMILTON II DECLARATION – CIVIL SOCIETY CONSULTATION | Government of Bermuda](#)

rahvusvahelise teabevahetusega.

Mõju olulisus: mõju on väheoluline, kuna mõjutatud isikute arv on piiratud ning BBNJ kokkuleppe kohaldamisalasse kuuluvad tegevused esinevad praktikas harva.

IV Veeseaduse muutmine

Mõju sihtrühm: riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel nafta ja gaasi tootmisega seotud isikud, ehitiste püstitamise seotud isikud (arendajad, töövõtjad).

Sihtrühma suurus: Kliimaministeeriumil puuduvad andmed selle kohta, et Eesti kodanikud või ettevõtjad oleksid varasemalt tegelenud või kavandaksid käesoleval ajal riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel nafta ja gaasi tootmist või ehitiste püstitamist. Riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimub nafta ja gaasi uurimist ja tootmist ning ehitiste rajamist praktikas äärmiselt harva. Sellised tegevused on nii tehniliselt, majanduslikult kui ka rahvusvahelise õiguse kontekstis keerukad ning valdavalt koondunud riikide majandusvöönditesse (nt Norras). Seetõttu on vastava sihtrühma tegelik suurus ja tegevuste esinemissagedus väga väike.

Mõju kirjeldus: kavandatav muudatus kehtestab veeloa nõude riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel nafta ja gaasi ammutamisele ning ehitiste rajamisele. Sellega lisandub sihtrühmale nimetatud tegevustele eelnev haldusmenetlus, mille käigus pädev asutus hindab tegevuse vastavust õigusaktidele ja keskkonnanõuetele ning vajaduse korral seab tingimusi keskkonnamõju vältimiseks või vähendamiseks. Tegemist on ennetava regulatiivse meetmega, mille eesmärk on tagada, et võimaliku tulevase tegevuse puhul oleks olemas selge loa- ja kontrolliraamistik. Muudatus ei muuda oluliselt olemasolevat sisulist regulatiivset lähenemist, kuna riikide jurisdiktsiooni all olevates piirkondades on sarnased tegevused juba täna loakohustuslikud. Mõju avaldub peamiselt halduskoormuse lisandumises loa taotluse esitamisel ja menetlemisel. Arvestades sihtrühma väiksust ja tegevuste eeldatavalt harva esinemist, jääb mõju siiski pigem teoreetiliseks ning sõltub konkreetsete projektide tekkimisest.

Mõju olulisus: mõju on väheoluline kuni mõõdukas. Mõju ulatust piirab asjaolu, et riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel esineb nafta ja gaasi tootmise ning ehitiste rajamisega seotud tegevusi eeldatavalt harva ning tegemist on üksikjuhtumitega, mis ei mõjuta laia sihtrühma.

Mõju sihtrühm: Keskkonnaamet.

Mõju kirjeldus: Regulatsiooni eeskujuks olnud Soome merekaitseseaduse eelnõu seletuskirjas on selgitatud, et Soome keskkonnaamet täidab juba praegu meresõidukite ja merekeskkonna kaitset käsitleva seaduse alusel loaandja ülesandeid juhul, kui tegemist on Soome kodaniku või Soome juriidilise isiku tegevusega väljaspool riigi jurisdiktsiooni. Nii on ka Eestis. Seni ei ole Soome keskkonnaametilt taotletud ühtegi 1994. aastal vastu võetud meresõidukite ja merekeskkonna kaitset käsitleva seaduse alusel nõutavat luba. Soome merekaitseseaduse vastuvõtmise ajal hõlmas Läänemeri veel avamerealasid, kuid muu hulgas Soome majandusvööndi kehtestamise tulemusena kohaldatakse seaduse loaandmist käsitlevaid sätteid nüüd üksnes tegevusele, mis toimub väljaspool Läänemerd. Seetõttu eeldatakse, et uus loakohustus leiab praktikas rakendamist suhteliselt harva. Sellest tulenevalt võib eeldada, et nimetatud loamenetlustega seotud ülesannete ning Soome tegevuste keskkonnamõju hindamisest tulenevate täiendavate ülesannete mõju pädevatele asutustele on vähemalt lähitulevikus väga väike.²³ Võib eeldada, et sarnaselt Soomele on täiendavate ülesannete mõju ka Keskkonnaametile vähemalt lähitulevikus väga väike. Mõju avalduks peamiselt halduskoormuse lisandumises loa taotluste menetlemisel (taotluste läbivaatamine, otsuse

²³ Hallituksen esitys eduskunnalle merten biologisen monimuotoisuuden suojelusta ja kestävästä käytöstä kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisilla alueilla tehdyn, Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen alaisen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi merensuojelulain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2025/9#bills>

tegemine, vajaduse korral rahvusvaheline konsulteerimine).

Mõju olulisus: mõju on väheoluline, kuna täiendavad ülesanded lisanduvad olemasolevale loa- ja keskkonnamõju hindamise menetlusele ning nende rakendumise sagedus on eeldatavalt väga madal.

Üldised mõjud

Eelnõul on mõju elu- ja looduskeskkonnale, majandusele ja innovatsioonile. Eelnõu ei oma sotsiaalset, sh demograafilist, mõju, samuti ei ole sel mõju riigi julgeolekule ega regionaalarengule.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

BBNJ kokkuleppe rakendamisega panustab Eesti eelkõige maailmamere elurikkuse kaitsesse ja elurikkuse õiglasesse kasutamisse. Suurem osa maailma looduse mitmekesisusest asub arenguriikides, kellel puuduvad võimalused oma geneetilisi ressursse kaitsta ja nende kasutamise eest õiglast tasu saada.

Mõju majandusele ja teadus- ja arendustegevusele

BBNJ kokkuleppe rakendamisega paraneb nii Eesti teadlaste ja ettevõtete kui ka geneetiliste ressursside kogude usaldusvärsus. Edaspidi saavad riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatelt merealadelt kogutud geneetilised ressursid, sh nendega seotud projektid olema registreeritud ja hoiustatud läbipaistvalt ühtsete reeglite alusel kõigi osaliste poolt, mis tagab parema juurdepääsu infole ja muudab kogutud andmed usaldusväärsemaks. Ettevõtjatel ja teadlastel saab olema võimalik tutvuda kõikide riigi jurisdiktsiooni alt välja jäävatel merealadel toimuvate geneetiliste ressurssidega seotud tegevuste kohta, mis läbi võiks paraneda ka nende võimalus sellistes projektides osaleda. Selline süsteem vähendab oluliselt kasutajate aja- ja ressursikulu ning ka kogudel on rahvusvaheliselt lihtsam geneetilist materjali vahetada.

7. Eelnõu rakendamiseks vajalikud kulutused ja eeldatavad tulud

Eelnõu rakendamisega kaasneb Kliimaministeeriumi ja Kliimaministeeriumi haldusala asutuste (Keskkonnaamet) ametnike töökoormuse vähene suurenemine. Töökoormust suurendavad eeskätt aruannete edastamine teabevõrgustikule ning juurdepääsu ja tulu jaotamise komiteele, nõustav roll kasutajatele, teiste pädevate asutuste ja seotud riikidega suhtlemine ning suhtlus Euroopa Komisjoniga. Sarnaselt Nagoya protokolliga rakendamiseks vajaliku järelevalvega oleks ka käesoleva eelnõuga seotud tegevuste puhul järelevalvefunktsioon Keskkonnaametil. Vajalikud vahendid eelnõust tulenevate kohustuste täitmiseks leitakse valitsemisala sisemiste vahendite arvelt. BBNJ kokkuleppe osaliste liikme- ja kaasnevate maksude suurus on hinnatud BBNJ kokkuleppe ratifitseerimise eelnõu seletuskirjas, ent lõplikud osaliste finantskohustuste suurused selguvad tõenäoliselt esimesel osaliste konverentsil 2027. aasta jaanuaris.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmisel tuleb muuta keskkonnaministri 16. augusti 2017. a määrust nr 31 „Eelhinnangu sisu täpsustatud nõuded“ (RT I, 19.12.2023, 11).

9. Jõustumine

Seadus jõustub üldises korras.

Käesolevat eelnõu menetletakse ajaliselt pärast BBNJ kokkuleppe ratifitseerimise eelnõu menetlust, kuivõrd BBNJ kokkuleppe ratifitseerimise eelnõu menetlus on kiireloomuline.

10. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Justiits- ja Digiministeeriumile, Välisministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile ja Rahandusministeeriumile. Lisaks esitatakse eelnõu arvamuse avaldamiseks Eesti Laevaomanike Liidule, Eesti Keskkonnamõju Hindajate Ühingule, Eestimaa Looduse Fondile, Eesti Keskkonnaühenduste Kojale, Tartu Ülikoolile, Tallinna Tehnikaülikoolile, Eesti Maaülikoolile. Eelnõud on tutvustatud Geenitehnoloogiakomisjonile.

Algatab Vabariigi Valitsus2026. a nr

(allkirjastatud digitaalselt)